

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна судова практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР
за вересень 2022 року

Зміст

1. Відповідальність за поширення суб'єктом господарювання на контретикетках, етикетках / кольєретках вин власного виробництва неправдивої інформації 5
2. Заборона використання ліцензійного договору як правовстановлювального документа на використання знаків для товарів і послуг як неналежний спосіб захисту. Докази використання торговельної марки у справі щодо припинення порушень прав інтелектуальної власності на торговельні марки 8
3. Розірвання договору генерального підряду, строк дії якого закінчився. Порядок повернення замовником авансу за цим договором 10
4. Встановлення факту порушення споживачем Правил роздрібного ринку електричної енергії в разі втручання споживача в параметри розрахункового приладу обліку з метою зміни його показів 14
5. Забезпечення позову шляхом зупинення дії рішення загальних зборів акціонерів та заборони державним реєстраторам проводити реєстраційні дії на підставі оскаржуваного рішення 17
6. Застосування різних строків позовної давності для оскарження рішень загальних зборів окремих юридичних осіб. Неможливість одночасного задоволення судом вимог про визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів юридичної особи 21
7. Стягнення коштів у порядку статті 1212 ЦК України в разі набуття однією зі сторін зобов'язання цих коштів за рахунок іншої сторони поза підставами, передбаченими договором, зокрема як переплати понад визначену в договорі суму 24
8. Застосування пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ і Закону України «Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19» під час розгляду питання щодо відкриття провадження у справі про банкрутство 26
9. Щодо надання суду доказів на підтвердження наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство 31
10. Права суб'єкта управління об'єктами державної власності на подання позову про визнання недійсним договору, стороною якого він не є, однак який стосується зобов'язань державного підприємства, яке входить до сфери управління цього суб'єкта та перебуває в процедурі банкрутства 34
11. Визначення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб,

необхідного для обчислення ціни позову при вирішенні питання щодо можливості відкриття касаційного провадження у випадках, передбачених пунктом 2 частини третьої статті 287 ГПК України	38
12.Звільнення позивача від сплати судового збору за подання апеляційних / касаційних скарг на судові рішення у справах за позовами про відшкодування шкоди, завданої органом державної влади / органом місцевого самоврядування, в тому числі за подання апеляційних скарг на процесуальну ухвалу суду першої інстанції	40
13.Дія в часі рішення Конституційного Суду України та дія принципу <i>res judicata</i> при перегляді судового рішення за виключними обставинами на підставі пункту 1 частини третьої статті 320 ГПК України	43

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
Закон про банкрутство	– Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Відповідальність за поширення суб'єктом господарювання на контретикетках, етикетках / кольєретках вин власного виробництва неправдивої інформації

Поширення неправдивих відомостей суб'єктом господарювання, що вводить в оману невизначене коло осіб, зокрема внаслідок обраного способу їх викладення щодо назви продукту, його споживчих властивостей та стандарту, якому відповідає продукт, може вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) товару цього суб'єкта господарювання. Такі дії тягнуть за собою відповідальність, передбачену Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Виробники вин несуть відповідальність за розміщення інформації на етикетках та контретикетках цих вин

КГС ВС розглянув справу за позовом Науково-виробничого підприємства «Нива» у вигляді Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – НВП «Нива») до Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) про скасування рішення АМКУ щодо порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції та накладення штрафу.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Розпорядженням державного уповноваженого АМКУ від 08.04.2019 розпочато розгляд справи у зв'язку з наявністю в діях НВП «Нива» ознак порушення, передбаченого статтею 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», у вигляді поширення інформації, що вводить в оману.

Відповідно до рішення АМКУ від 26.11.2020 визнано дії НВП «Нива» з поширення на контретикетках вин власного виробництва під позначенням «LAMBRUSCO» інформації, що вводить в оману, шляхом повідомлення невизначеному колу осіб неправдивих відомостей: «при виробництві використовується виноград італійського походження», «виготовлено за італійською технологією», «неповторний, трохи терпкий смак досягається за рахунок поєднання білих та червоних сортів винограду італійського походження», що окремо або в поєднанні з іншою інформацією, зображеною на етикетках/кольєретках цих вин, можуть вплинути на наміри осіб щодо придбання вин НВП «Нива» як італійських вин, порушенням законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, передбаченим статтею 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції». За вказане порушення на позивача накладено штраф.

Позовні вимоги обґрунтовані відсутністю у діях позивача ознак правопорушення, передбаченого статтею 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», а відтак, рішення АМКУ є незаконним та таким, що ухвалене за неповного з'ясування обставин, які мають значення для правильного вирішення справи.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відносини, пов'язані з захистом від недобросовісної конкуренції, регулюються Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Законом України «Про захист економічної конкуренції», Законом України «Про Антимонопольний комітет

України», «Паризькою конвенцією про охорону промислової власності» від 20 березня 1883 року, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, іншими актами законодавства, виданими на підставі законів чи постанов Верховної Ради України.

Згідно із Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції»:

- недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності (стаття 1);

- поширенням інформації, що вводить в оману, є повідомлення суб'єктом господарювання, безпосередньо або через іншу особу, одній, кільком особам або невизначеному колу осіб, у тому числі в рекламі, неповних, неточних, неправдивих відомостей, зокрема внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, поставки, виконання, надання) товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання (стаття 15-1);

- вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф (стаття 21);

- органи АМКУ у справах про недобросовісну конкуренцію приймають обов'язкові для виконання рішення, зокрема, про визнання факту недобросовісної конкуренції; накладання штрафів (стаття 30).

КГС ВС зазначає, що для кваліфікації дій суб'єктів господарювання як, зокрема недобросовісної конкуренції, не є обов'язковим з'ясування настання наслідків у формі відповідно недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання (конкурентів, покупців) чи споживачів, зокрема, через заподіяння їм шкоди (збитків) або іншого реального порушення їх прав чи інтересів, чи настання інших відповідних наслідків. Достатнім є встановлення самого факту вчинення дій, визначених законом як недобросовісна конкуренція (статті 5, 7, 11, 13–15 і 19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»), або можливості настання зазначених наслідків у зв'язку з відповідними діями таких суб'єктів господарювання (статті 6 і 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», статті 4, 6, 8, 15-1, 16–18 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»).

Отже, поширення неправдивих відомостей суб'єктом господарювання, що вводить в оману невизначене коло осіб, зокрема, внаслідок обраного способу їх викладення щодо назви продукту, його споживчих властивостей та стандарту, якому відповідає продукт, може вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) товару цього суб'єкта господарювання. Такі дії тягнуть за собою відповідальність, передбачену Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Суди попередніх інстанцій встановили, що:

- поширена на етикетках вин інформація: «при виробництві використовується виноград італійського походження», «виготовлено за італійською технологією», «неповторний, трохи терпкий смак досягається за рахунок поєднання білих та червоних сортів винограду італійського походження» є неправдивою;

- інформація, поширена на контретикетках вин окремо або у поєднанні з іншою інформацією, зображеною на етикетках/кольєретках цих вин, може сприйматися споживачами як інформація про те, що ці вина є італійськими;

- дії НВП «Нива» у вигляді поширення на контретикетках вин власного виробництва під позначенням «LAMBRUSCO» інформації, що вводить в оману невизначене коло осіб, шляхом повідомлення неправдивих відомостей, можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання вин НВП «Нива» як італійських вин, що є порушенням, передбаченим статтею 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»;

- позивачем не доведено факт використання винограду сорту «LAMBRUSCO» (італійського походження) для виготовлення вин, як і не доведено факт використання при виготовленні вин зарубіжної технологічної документації, що може говорити про виготовлення вина за італійською технологією.

КГС ВС з урахуванням особливостей спірних правовідносин звертається до положень Закону України «Про виноград та виноградне вино», де зазначено, що виноматеріали виноградні – продукти первинної переробки винограду, призначені для виробництва вин та іншої виноробної продукції (пункт 14 статті 1).

Органолептичні якості вина повинні відповідати природному складу винограду або відтворювати особливості, набуті внаслідок купажування чи спеціальної технологічної обробки виноматеріалів (пункт 12 статті 1).

Виробники вин несуть відповідальність за розміщення правдивої інформації на етикетках та контретикетках цих вин, оскільки згідно з абзацом другим частини четвертої статті 11 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» етикеточна продукція розробляється товаровиробником алкогольних виробів і повинна відповідати вимогам чинного законодавства про мови (крім додаткової інформації щодо характеристик продукту), не потребує додаткових узгоджень, є промисловою власністю виробника та захищається згідно з чинним законодавством про промислову (інтелектуальну) власність.

Отже, з огляду на відповідні законодавчі приписи, встановлені фактичні обставини щодо поширення позивачем неправдивої інформації, яка може вплинути на наміри споживачів придбати вина НВП «Нива» внаслідок обраного способу викладення, як італійські вина, в той час як ці вина є українськими, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність правових підстав для задоволення позовних вимог про скасування рішення АМКУ щодо порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції та накладення штрафу.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.08.2022 у справі № 910/2328/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105961061>.

2. Заборона використання ліцензійного договору як правовстановлювального документа на використання знаків для товарів і послуг як неналежний спосіб захисту. Докази використання торговельної марки у справі щодо припинення порушень прав інтелектуальної власності на торговельні марки

У спорі про порушення прав інтелектуальної власності власників свідоцтв на торговельні марки належним та ефективним способом захисту порушених прав буде вимога про зобов'язання припинити таке порушення, а не заборона використання ліцензійного договору.

Водночас на підтвердження факту використання торговельної марки власник свідоцтва має, по-перше, визначити, яким саме чином відповідач використовує торговельну марку, і, по-друге, подати суду докази вчинення дій з переліку зазначених у частині четвертій статті 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» залежно від обставин, які доводяться у справі

КГС ВС розглянув справу за позовом Компанії Беверідж і Компанії Зафорпо до Товариства з обмеженою відповідальністю "Істерн Беверідж Трейдінг" (далі – Товариство) про заборону використання ліцензійного договору (далі – ліцензійний договір) та зобов'язання припинити порушення прав інтелектуальної власності на торговельні марки, що зазначені у ліцензійному договорі.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Компанія Беверідж та Компанія Зафорпо є власниками свідоцтв України на знаки для товарів і послуг у класах 16, 21, 32, 33, 35, 42, 43 Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків, відомості про які містяться в Державному реєстрі свідоцтв України на знаки для товарів і послуг.

У провадженні Господарського суду Київської області знаходиться справа № 911/3658/20 за позовом Товариства до Компанії Зафорпо, Компанії Беверідж, ТОВ «Беверідж Трейдінг Компані» та ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Гетьман» про захист права інтелектуальної власності.

Позовні вимоги у цій справі Товариство мотивує наявністю укладеного з Компанією Беверідж ліцензійного договору, на підставі якого Товариство отримало виключну ліцензію на використання знаків для товарів і послуг за наведеними у ліцензійному договорі свідоцтвами України.

Позивачі дізналися про існування ліцензійного договору після відкриття Господарським судом Київської області провадження у справі № 911/3658/20.

Звертаючись до суду з даним позовом, Компанія Беверідж зазначає, що ліцензійний договір ніколи не підписувався Компанією Беверідж, остання сторінка ліцензійного договору є сторінкою з іншого ліцензійного договору, укладеного 10.12.2015 Компанією Беверідж і Товариством. Використання відповідачем ліцензійного договору як правовстановлюючого документу на використання знаків для товарів і послуг є порушенням прав позивачів, оскільки є посяганням на виключні майнові права останніх на вказані об'єкти.

Суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, вказав, що обраний позивачем спосіб (заборона використовувати ліцензійний договір як правовстановлюючий документ), по-перше, не передбачений законом; по-друге, не є ефективним; по-третє, позивачі фактично хочуть заборонити відповідачу використовувати торговельні марки.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Зі змісту статті 16 ЦК України вбачається, що серед способів захисту відсутній такий спосіб як заборона використовувати договір.

Ефективний спосіб захисту повинен забезпечити поновлення порушеного права, а у разі неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування.

Тож у кожному конкретному спорі суд найперше повинен оцінювати застосовувані способи захисту порушених прав, які впливають з характеру правопорушень, визначених спеціальними нормами права, а також урахувати критерії ефективності таких засобів захисту та передбачені статтею 13 ЦК України обмеження щодо недопущення зловживання свободою при здійсненні цивільних прав будь-якою особою.

У даній справі позивачі заявляють про порушення відповідачем їх прав інтелектуальної власності (торговельні марки) як власників відповідних свідоцтв.

Відновленням порушеного права у такому спорі є зобов'язання Товариства припинити порушення прав інтелектуальної власності позивачів, що чітко визначено Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (далі – Закон), а не заборона використання ліцензійного договору.

Отже, належним і ефективним способом захисту прав позивачів буде вимога про зобов'язання Товариства припинити порушення прав інтелектуальної власності Компанії Беверідж і Компанії Зафорпо на торговельні марки за відповідними свідоцтвами України.

Що ж до тверджень скаржника про те, що судами попередніх інстанцій не застосовано частину четверту статті 16 Закону, то слід зазначити таке.

Відповідно до частини четвертої статті 16 Закону використанням торговельної марки визнається: нанесення її на будь-який товар, для якого торговельну марку зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням торговельної марки з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення); застосування її під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої торговельну марку зареєстровано; застосування її в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет.

Торговельна марка визнається використаною, якщо її застосовано у формі зареєстрованої торговельної марки, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованої торговельної марки лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмітності торговельної марки.

На думку скаржника, те, що суди попередніх інстанцій не задовольнили позовну вимогу щодо зобов'язання припинити порушення прав інтелектуальної власності на торговельні марки, свідчить про незастосування частини четвертої статті 16 Закону. Зі змісту оскаржуваних рішень вбачається, що суди попередніх інстанцій процитували та застосували вказану вище норму права.

Відмовляючи у задоволенні позовної вимоги щодо зобов'язання припинити порушення прав інтелектуальної власності на торговельні марки, суди попередніх інстанцій виходили з того, що позивачами не визначено конкретні види порушення прав – способи використання знаків – і не подано на підтвердження наведеного відповідних доказів.

Судова практика у питанні щодо розгляду спорів про припинення порушення прав інтелектуальної власності на торговельні марки є сталою та послідовною.

На підтвердження факту використання торговельної марки власник свідоцтва має, по-перше, визначити, яким саме чином відповідач використовує торговельну марку, та, по-друге, подати суду докази вчинення дій, з числа зазначених у частині четвертій статті 16 Закону, в залежності від обставин, які доводяться у справі.

З огляду на викладене КГС ВС вважає, що доводи касаційної скарги не спростовують висновків судів попередніх інстанцій, а тому касаційну скаргу слід залишити без задоволення, а судові рішення – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.09.2022 у справі № 910/2559/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106540085>.

3. Розірвання договору генерального підряду, строк дії якого закінчився. Порядок повернення замовником авансу за цим договором

За змістом положень пункту 1 частини другої статті 11 та статті 509 ЦК України розірвано може бути лише чинний (такий, що діє на час звернення до суду з позовом й ухвалення відповідного судового рішення) договір.

Якщо генпідрядник отримав аванс на підставі договору генерального підряду, то в разі закінчення строку дії цього договору така підстава отримання зазначених коштів не перестала існувати, тому положення статті 1212 ЦК України до спірних правовідносин не застосовуються. Повернення суми авансу має відбуватися з огляду на положення ЦК України, що регулюють відносини підряду, та самого договору

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Департаменту житлово-комунального господарства Луганської обласної державної адміністрації (далі – Департамент) до Товариства з обмеженою відповідальністю «Проектно-будівельний Альянс» (далі – Товариство) про стягнення на підставі статті 1212 ЦК України грошових коштів, сплачених за договором генерального підряду, інфляційних втрат, 3 відсотків річних та за зустрічним позовом Товариства до Департаменту про стягнення заборгованості за виконані роботи за договором генерального підряду.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Департамент та Товариство уклали договір генерального підряду на ремонт каналізаційного колектору у місті Старобільськ.

Департамент перерахував аванс у розмірі 9 873 522,86 грн, генпідрядник приступив до виконання робіт. Роботи були частково виконані у 2019 році, а після цього – призупинені.

У 2020 році Департамент звернувся з листом до генпідрядника і попросив терміново завершити роботи та результати передати замовнику, а у разі неможливості завершення виконання робіт повернути аванс або матеріали / устаткування, набуті за рахунок такого авансу. Товариство аванс не повернуло і Департамент звернувся до суду з позовом про стягнення авансу, посилаючись на безпідставне набуття майна Товариством (стаття 1212 ЦК України).

31.03.2021 (після звернення з позовом у цій справі) Департамент направив генпідряднику лист про відмову від договору.

Товариство звернулося до суду із зустрічним позовом про стягнення заборгованості за договором генерального підряду, стверджуючи, що використало весь аванс і виконало належним чином частину ремонтних робіт, передбачених договором.

Зустрічна позовна заява обґрунтована тим, що Департамент всупереч вимогам пункту 4.4 договору та статті 882 ЦК України не приступив до прийняття виконаної частини робіт за договором, акт виконаних робіт за березень 2020 року не підписав та не сплатив заборгованість за частину виконаних ремонтних робіт.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У статті 530 ЦК України унормовано, якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін).

Тобто одним із наслідків розірвання договору є припинення зобов'язань сторін, що виникли у сторін такого договору відповідно до пункту частини другої статті 11 та статті 509 ЦК України. Відтак за змістом зазначених норм розірвано може бути лише чинний (такий, що діє на час звернення до суду з позовом та прийняття відповідного судового рішення) договір.

Право замовника відмовитись від договору, передбачене статтею 849 ЦК України, зокрема, якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим (частина друга), якщо під час виконання роботи стане очевидним, що вона не буде виконана належним чином (частина третя) або передбачене частиною четвертою цієї статті безумовне право відмовитись від договору до закінчення роботи виникають лише щодо тих договорів, які на момент такої відмови були чинними.

Договір передбачав момент його припинення – 31.08.2020. Товариство після вказаного терміну не виконувало робіт за договором, що свідчить про відсутність продовження відповідних відносин та строку дії договору.

З листом про відмову від договору Департамент звернувся, коли спірний договір фактично вже був припинений з 31.08.2020.

У зв'язку з цим ОП КГС ВС визнала помилковими висновки судів попередніх інстанцій про те, що спірний договір достроково був розірваний відповідно до частини другої статті 849 ЦК України.

При цьому ОП КГС ВС звернула увагу, що лист про відмову від договору, направлений Департаментом Товариству вже після звернення з позовом, є недопустимим доказом у розумінні статті 77 ГПК України, оскільки такий документ фактично не існував на момент звернення з позовом та зустрічним позовом.

Така обставина, як відсутність існування доказів на момент звернення до суду з відповідним позовом, взагалі виключає можливість прийняття судом додаткових доказів незалежно від причин їх неподання позивачем.

Статтю 631 ЦК України та частиною сьомою статті 180 ГК України передбачено, що строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. Закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору.

Відповідно до статті 1212 ЦК України безпідставно набутим є майно, набуте особою або збережене нею в себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави.

Загальна умова частини першої статті 1212 ЦК України звужує застосування інституту безпідставного збагачення у зобов'язальних (договірних) відносинах, бо отримане однією зі сторін у зобов'язанні підлягає поверненню іншій стороні на підставі цієї норми за наявності ознаки безпідставності такого виконання.

Набуття однією зі сторін зобов'язання майна за рахунок іншої сторони в порядку виконання договірної зобов'язання не вважається безпідставним. Тобто у разі, коли поведінка набувача, потерпілого, інших осіб або подія утворюють правову підставу для набуття (збереження) майна, положення статті 1212 ЦК України можна застосовувати тільки після того, як така правова підстава в установленому порядку скасована, визнана недійсною, змінена, припинена або була відсутня взагалі. Відсутність правової підстави означає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого поза підставою, передбаченою законом, іншими правовими актами чи правочином.

Встановлені судами попередніх інстанцій обставини справи свідчать, що, незважаючи на припинення строку дії спірного договору, в силу його умов, фінансові зобов'язання сторін не припинилися (обов'язок генпідрядника повернути невикористану суму авансу, обов'язок замовника оплатити виконані роботи).

Оскільки генпідрядник отримав аванс на підставі договору, і підстава отримання таких коштів не перестала існувати, тому положення статті 1212 ЦК України не підлягають застосуванню до спірних правовідносин, однак сума авансу підлягає поверненню в силу положень ЦК України, що регулюють відносини підряду, та самого договору.

Суди попередніх інстанцій встановили, що у договорі сторони погодили, що замовник має право перерахувати генпідряднику аванс у розмірі до 30 % від загальної суми договору. Генпідрядник зобов'язується використовувати отриманий аванс на придбання матеріалів, устаткування, обладнання та конструкцій,

відзвітувати за його використання протягом трьох календарних місяців з моменту отримання авансу актами приймання виконаних будівельних робіт (ф.КБ-2в), актами вартості устаткування, що придбається виконавцем робіт, і довідкою про вартість виконаних будівельних робіт та витрат. По закінченню вказаного терміну невикористані суми авансу повертаються замовнику (п. 4.2 договору).

Тобто договір передбачає обов'язок повернення авансу у разі невикористання протягом трьох місяців. При цьому, враховуючи, що сторони уклали договір відповідно до вимог законодавства про закупівлі, така вимога щодо повернення авансу є імперативною, від якої сторони не могли відступити.

Відтак у Товариства виник обов'язок щодо повернення невикористаної частини авансу, отриманого від Департаменту за договором.

ОП КГС ВС врахувала, що належними і допустимими доказами використання одержаного авансу є, зокрема, підписані сторонами примірні форми КБ-2в «Акт приймання виконаних будівельних робіт», КБ-3 «Довідка про вартість виконаних будівельних робіт та витрати».

Судами попередніх інстанцій встановлено, що 02.05.2019 Департамент перерахував Товариству аванс у сумі 9 873 522,86 грн. На підтвердження використання суми 3 934 546,44 грн (у т.ч. аванс на суму 2 794 026,26 грн) сторони уклали акт № 1 приймання виконаних будівельних робіт; інших актів щодо решти суми отриманого укладено не було.

ОП КГС ВС визнала правильними висновки судів попередніх інстанцій про те, що Товариство не надало суду належних доказів використання авансу. Враховуючи, що Товариство не повернуло Департаменту як суму авансу, так і придбані ним матеріали, аванс за вирахуванням суми, використання якої підтверджено підписаним сторонами актом № 1, підлягав поверненню.

Скаржник зазначає, що у березні 2020 року він виконав роботи за договором на суму 2 266 671,13 грн (у т.ч. аванс, що виключається 1 459 631,15 грн) та направив Департаменту акт КБ-2в № 2, довідку КБ-3, розрахунок загальнопромислових витрат до акту КБ-2в, акт надання послуг будівельних машин і механізмів супровідним листом від 04.03.2020 (надіслані представникові Департаменту – головному спеціалісту відділу бюджетного фінансування ОСОБА_1), що підтверджується експрес-накладною кур'єрської служби «Нова Пошта».

КГС ВС зазначив, що укладений сторонами договір не передбачав способу листування та обміну сторонами документами та інформацією, зокрема, шляхом відправлення рекомендованих листів на відповідну адресу з використанням національного оператора поштового зв'язку АТ «Укрпошта». Відтак такі листи могли відправлятися кур'єрською службою «Нова Пошта», а експрес-накладні кур'єрської служби «Нова Пошта» є належними доказами відправлення таких листів в розумінні статті 76 ГПК України.

Однак скаржник не надав суду доказів того, що Департамент отримав акт № 2 та інші документи, які, як стверджував скаржник, були йому направлені. Так, надана Товариством експрес-накладна не свідчить про направлення відповідного листа саме Департаменту, оскільки лист був направлений фізичній особі – ОСОБА_1.

У зв'язку з наведеним КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для задоволення зустрічного позову у цій справі, але через те, що спір між сторонами на дату звернення до суду з позовом ще не виник (тобто звернення до суду з зустрічним позовом було передчасним). При цьому суд виходив з того, що Департамент стверджував, що він не отримував акта № 2, а Товариство не довело відправлення такого акта, однак, не отримання чи не підписання акта замовником ще не свідчить про його незгоду оплачувати виконані роботи за договором.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 16.09.2022 у справі № 913/703/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106422225>.

4. Встановлення факту порушення споживачем Правил роздрібного ринку електричної енергії в разі втручання споживача в параметри розрахункового приладу обліку з метою зміни його показів

Підтвердження встановлення на прилад обліку споживача індикаторів дії впливу постійного (змінного) магнітного або електричного полів, передача їх на збереження споживачу та підтвердження фіксації цими індикаторами впливу постійного (змінного) магнітного або електричного полів свідчить про явні ознаки втручання споживача в параметри розрахункового приладу обліку з метою зміни його показів, що є порушенням Правил роздрібного ринку електричної енергії, і не потребує додаткового встановлення факту порушення споживачем цих Правил, оскільки цей факт підтверджується самим індикатором, яким зафіксовано вплив магнітного чи електричного полів.

З огляду на те, що індикатори встановлюються на приладах обліку або є вмонтованими в прилади обліку, відповідальність за збереження і цілісність індикаторів, установлених на/в приладах обліку, має покладатися відповідно до акта про пломбування на сторону, яка несе відповідальність за збереження і цілісність цих приладів обліку (власник (користувач) електроустановки або організація, на території (у приміщенні) якої вони встановлені)

КГС ВС розглянув справу за позовом фізичної особи – підприємця Баканова Леоніда Володимировича (далі – ФОП) до Акціонерного товариства «Сумиобленерго» в особі філії «Сумський МРЕМ» (далі – АТ «Сумиобленерго» в особі філії «Сумський МРЕМ») про визнання незаконним та скасування рішення комісії філії «Сумський МРЕМ» АТ «Сумиобленерго», яке оформлене протоколом від 18.06.2021.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

АТ «Сумиобленерго» в особі філії «Сумський МРЕМ», як оператором системи, та ФОП, як споживачем, укладений договір споживача про надання послуг з розподілу електричної енергії від 14.02.2019 (далі – договір) з метою живлення на об'єкті споживача – ресторан «Модерн».

Відповідно до додатку 3.1 до договору «Відомості про розрахункові засоби обліку активної та реактивної електричної енергії» на об'єкті споживача - ресторан «Модерн» встановлений лічильник № 0310840, тип: НІК 2303L АРП6 Т, 2015 року випуску (р.п. - ІV 2015).

19.05.2021 під час проведення інспекторами оператора системи технічної перевірки (позапланової) вузла обліку електричної енергії на об'єкті позивача у ресторані «Модерн» виявлено порушення споживачем підпункту 6 пункту 5.5.5, пункту 8.2.4, підпункту 4 пункту 8.4.2 Правил роздрібного ринку електричної енергії, які затверджені постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 312 (далі – ПРРЕЕ), а саме: на дисплеї лічильника зафіксовано помилку «error radio» (спрацював індикатор дії впливу електричного або постійного (змінного) магнітних полів), про що складений акт про порушення від 19.05.2021.

Після визначення обсягу та вартості необлікованої електричної енергії за результатами розгляду акта про порушення від 19.05.2021 № 002572 відповідач направив лічильник НІК 2303L АРП6 Т виробнику – Товариству з обмеженою відповідальністю «НІК-ЕЛЕКТРОНІКА».

Відповідно до акта від 23.09.2021 обстеження лічильника НІК 2303L АРП6 Т 1082 МСЕ № 0310840 виробником зазначено, що згідно з витягом з журналу подій кількість спрацювань індикатора електромагнітного випромінювання високої частоти (ЕМВ) становить 166 разів. Виявлено, що електронний компонент, який відповідає за роботу індикатора ЕМВ, працює нестабільно, але в заводських умовах індикатор ЕМВ зафіксував вплив електромагнітного випромінювання високої частоти напруженістю вище 10В/м. За висновком виробника, не можна достеменно вважати, що вузол індикатора електромагнітного випромінювання лічильника НІК 2303L АРП6 Т 1082 МСЕ № 0310840 працює коректно. Проте відповідно до збереженої в пам'яті лічильника інформації (журналу подій) можна побічно зробити висновок, що на лічильник здійснювався сторонній вплив електромагнітними випромінюваннями високої частоти.

Відмовляючи у задоволенні позову, суди попередніх інстанцій виходили, зокрема, з того, що порушення споживачем підпункту 6 пункту 5.5.5, пункту 8.2.4, підпункту 4 пункту 8.4.2 ПРРЕЕ підтверджене належними доказами, зокрема, актом про порушення від 19.05.2021, який підписаний уповноваженою особою позивача без зауважень, фотофіксацією, відеофіксацією виявленого порушення (спрацювання індикатора, відображення на дисплеї лічильника повідомлення «error radio»).

В обґрунтування підстав касаційного оскарження скаргник зазначив, що пункт 8.4.2 ПРРЕЕ не містить підстав для визначення обсягу та вартості необлікованої електричної енергії на підставі спрацювання індикатором впливу на лічильник електромагнітного поля. Нормативно-правовими актами України не передбачено силових характеристик спрацювання індикаторів (датчиків) дії впливу електромагнітного поля (радіочастотного випромінювання), при якому відбувається втручання в роботу лічильника електричної енергії. Порогові значення силових характеристик електромагнітного поля напруженістю більше 10В/м в діапазоні

частот від 80 до 500 мГц не містяться в нормативно-правових актах, які визначають можливість стороннього впливу на лічильник.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до підпункту 4 пункту 8.4.2 ПРРЕЕ визначення обсягу та вартості необлікованої електричної енергії здійснюється оператором системи на підставі акта про порушення, складеного у порядку, визначеному цими правилами, у разі виявлення такого порушення, як: фіксація індикаторами впливу на лічильник електричної енергії постійного (змінного) магнітного або електричного полів, пошкодження або відсутність індикаторів (за умови наявності акта про пломбування, складеного в порядку, визначеному Кодексом комерційного обліку, або іншого документа, який підтверджує факт встановлення та передачі на збереження індикаторів).

Зона впливу електромагнітного поля – це простір, в якому напруга електричного поля перевищує допустимі норми (стаття 1 Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів»).

Силові характеристики магнітного та електричних полів (окремо) визначені у пункті 8.4.3 ПРРЕЕ.

Індикатор дії впливу постійного (змінного) магнітного або електричного полів – це пристрій, встановлений на/у лічильнику електричної енергії, призначений для фіксації впливу на лічильник постійного (змінного) магнітного або електричного полів, що призвів до змін у роботі лічильника (пункт 1.1.2 ПРРЕЕ).

Індикатори дії впливу постійного (змінного) магнітного або електричного полів встановлюються енергопостачальником на прилади обліку електричної енергії споживача з метою запобігання розкраданню електричної енергії.

При цьому, законодавство у сфері електроенергетики не зобов'язує постачальника електричної енергії доводити факт можливості вчинення чи у який спосіб вчинено порушення. Постачальник має довести лише факт встановлення та передачі на збереження споживачу засобу обліку та, власне, сам факт виявлення порушення у вигляді неправильної роботи приладу обліку.

Водночас підтвердження встановлення на прилад обліку споживача таких індикаторів, передача їх на збереження споживачу та підтвердження фіксації цими індикаторами впливу постійного (змінного) магнітного або електричного полів, свідчить про явні ознаки втручання споживача в параметри розрахункового приладу обліку з метою зміни його показів, що є порушенням ПРРЕЕ, і не потребує додаткового встановлення факту порушення споживачем ПРРЕЕ, оскільки цей факт підтверджується самим індикатором, яким зафіксовано вплив магнітного чи електричного полів.

Враховуючи те, що індикатори встановлюються на приладах обліку або є вмонтованими в прилади обліку, то відповідальність за збереження і цілісність індикаторів, встановлених на/або в приладах обліку, має покладатися відповідно до акта про пломбування на сторону, яка несе відповідальність за збереження і цілісність цих приладів обліку (власник (користувач) електроустановки або організація, на території у приміщенні якої вони встановлені).

Судами попередніх інстанцій встановлено, що: повідомлення «error radio» на дисплеї лічильника було зафіксоване представниками Оператора системи розподілу саме 19.05.2021, що підтверджується фото та відеоматеріалами, які є додатками до акта про порушення від 19.05.2021 № 002572; позивач не повідомляв письмово АТ «Сумиобленерго» про те, що на дисплеї лічильника раніше було наявне повідомлення «error radio»; 25.01.2021 представником АТ «Сумиобленерго» було проведено контрольний огляд лічильника № 0310840 з фіксацією показів лічильника, про що складений акт від 25.01.2021; згідно з інформацією в акті від 25.01.2021 дії впливу магнітного або електричного полів встановленим індикатором не зафіксовано; докази наявності станом на 25.01.2021 на дисплеї лічильника повідомлення «error radio» в матеріалах справи відсутні.

З огляду на встановлені обставини справи, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про недоведеність ФОП порушення його прав відповідачем, у зв'язку зі складанням акта про порушення, нарахування обсягу та вартості необлікованої електричної енергії за результатами розгляду акта про порушення від 19.05.2021.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 01.09.2022 у справі № 920/801/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106007668>.

5. Забезпечення позову шляхом зупинення дії рішення загальних зборів акціонерів та заборони державним реєстраторам проводити реєстраційні дії на підставі оскаржуваного рішення

Заходи забезпечення позову про визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів акціонерного товариства у вигляді зупинення його дії та заборони державним реєстраторам проводити реєстраційні дії на підставі оскаржуваного рішення відповідають процесуальним нормам, що регулюють корпоративні відносини.

Ухвалення судом рішення про забезпечення позову без одночасного вирішення питання про зустрічне забезпечення не позбавляє заявника права звернутися до суду з клопотанням про зустрічне забезпечення, що може бути подано після вжиття судом заходів забезпечення позову

КГС ВС розглянув заяву Приватного акціонерного товариства «Росава» в особі ліквідатора арбітражного керуючого Комлика Іллі Сергійовича (далі – ПрАТ «Росава») про вжиття заходів забезпечення позову у справі за позовом останнього до Приватного акціонерного товариства «Білоцерківська ТЕЦ» (далі – ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ»), треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмету спору, на стороні відповідача MULREADY VENTURES LIMITED, FROLD PROJECT LIMITED (ФРОЛД ПРОДЖЕКТ ЛІМІТЕД) про визнання недійсним рішення загальних зборів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ПрАТ «Росава» звернулося до господарського суду з позовом про визнання недійсним рішення загальних зборів ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ» від 28.12.20, які були скликані акціонерами MULREADY VENTURES LIMITED та FROLD PROJECT LIMITED.

Одночасно з позовом подано заяву про вжиття заходів забезпечення позову шляхом зупинення дії оскаржуваного у справі рішення позачергових загальних зборів товариства і заборони державним реєстраторам проводити реєстраційні дії на його підставі.

Позивач, обґрунтовуючи необхідності вжиття заходів забезпечення позову, зазначив, що він є акціонером ПрАТ "Білоцерківська ТЕЦ" та володіє простими бездокументарними іменними акціями ПрАТ "Білоцерківська ТЕЦ". Крім того, необхідність звернення позивача до суду за захистом порушених прав та інтересів зумовлена неправомірністю скликання та проведення позачергових загальних зборів ПрАТ "Білоцерківська ТЕЦ" від 28.12.2021.

Ухвалою господарського суду від 12.01.2022, залишеною без змін постановою апеляційного господарського суду від 02.06.2022, заяву про вжиття заходів забезпечення позову задоволено.

В обґрунтування касаційної скарги скаржник, зокрема, посилається на те, що стаття 136 ГПК України містить вичерпний перелік заходів забезпечення позову та не передбачає зупинення дії рішення загальних зборів акціонерів, а отже, такий захід є втручанням в діяльність господарського товариства. Щодо заборони державним реєстраторам вчиняти певні дії, то скаржник зазначає, що в разі задоволення позову, позивачу не доведеться звертатися з окремими позовами про оскарження дій державних реєстраторів, оскільки такі дії мають вчинятися за заявою заявника на підставі відповідного судового рішення.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 136 ГПК України господарський суд за заявою учасника справи має право вжити передбачених статтею 137 цього Кодексу заходів забезпечення позову.

КГС ВС виходив з того, що ПрАТ «Росава» звернулося до суду з позовними вимогами немайнового характеру. У такому випадку судом має бути застосовано та досліджено таку підставу вжиття заходів забезпечення позову, як достатньо обґрунтоване припущення, що їх невжиття може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся до суду, а також чи не призведе невжиття заявленого заходу забезпечення позову до порушення вимоги щодо справедливого та ефективного захисту порушених прав, зокрема, чи зможе позивач їх захистити в межах одного цього судового провадження за його позовом без нових звернень до суду.

Законом не визначається перелік відповідних доказів, які повинна надати особа до суду під час звернення з заявою про забезпечення позову, а тому суди у кожному конкретному випадку повинні оцінювати їх на предмет належності, допустимості, достовірності та вірогідності.

Суди попередніх інстанцій, задовольняючи заяву про вжиття заходів забезпечення позову, виходили з того, що позовні вимоги у цій справі спрямовані на захист корпоративних прав ПрАТ «Росава» як акціонера ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ».

При цьому суди враховували, що в період розгляду даного спору можуть мати місце обставини виконання оскаржуваного рішення загальних зборів: реєстрація новостворених органів управління товариства та вчинення такими органами управлінських функцій, зокрема, щодо розпорядження майном відповідача. Відтак, невжиття заходів забезпечення позову може призвести до порушення прав позивача як акціонера ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ» на ефективний судовий захист в межах одного судового провадження.

З огляду на викладене, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про задоволення заяви про вжиття заходів забезпечення позову, оскільки як свідчать встановлені обставини справи, позивач у цій справі має намір захистити порушені на його думку його корпоративні права як акціонера ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ» внаслідок прийняття оспорюваних рішень, у разі виконання яких він може бути позбавлений права на ефективний судовий захист, адже здійснення державним реєстратором на підставі цих рішень до закінчення розгляду справи нових реєстраційних дій стосовно ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ» (припинення повноважень та призначення нових осіб до органів управління ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ», вчинення такими органами управлінських функцій, зокрема щодо розпорядження майном відповідача тощо), зумовить неможливість захисту або поновлення позивачем своїх прав в межах одного судового провадження за його позовом без нових звернень до суду, що істотно ускладнить чи взагалі унеможливить поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів.

При цьому КГС ВС зазначив, що обрані позивачем заходи забезпечення позову у вигляді зупинення дії рішення спірних позачергових загальних зборів учасників акціонерного товариства та заборони державним реєстраторам проводити реєстраційні дії на підставі оскарженого рішення, з урахуванням визначеного предмету позову (визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ»), відповідають процесуальним нормам, що регулюють корпоративні правовідносини, зокрема, вимогам розумності, адекватності, збалансованості інтересів та вимогам щодо наявності зв'язку між конкретним заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги та є такими, що спроможні забезпечити ефективний захист або поновлення порушених прав (інтересів) позивача в разі задоволення позову.

Крім того, вжиття відповідних заходів забезпечення позову матиме наслідком збереження наявного на час подання заяви стану – залишення незмінним суб'єктного складу органів управління ПрАТ «Білоцерківська ТЕЦ», що був чинним на момент ухвалення оскаржених рішень позачергових зборів акціонерів. Тому немає підстав вважати, що права відповідача будуть порушені, а баланс інтересів порушений.

Також КГС ВС врахував, що заборона вчинення реєстраційних дій – це один із визначених законом способів забезпечення позову, передбачений, зокрема, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Щодо посилання скаржника на порушення господарськими судами пункту 7 частини першої статті 170 та частини першої статті 139 ГПК України, то, як встановив суд апеляційної інстанції, у заяві про забезпечення позову ПрАТ «Росава» зазначило, що, враховуючи диспозитивний характер застосування інституту зустрічного забезпечення, у даному випадку відсутні обов'язкові підстави для його застосування, оскільки обрані заходи забезпечення позову не завдають будь-яких збитків чи негативних наслідків для учасників даної справи. Тобто, ПрАТ «Росава» вказало про те, що відсутні правові підстави для обов'язкового застосування заходів зустрічного забезпечення.

Стаття 139 ГПК України містить обов'язкові вимоги до змісту заяви про забезпечення позову. Зокрема, пункт б частини першої статті 139 ГПК України передбачає, що така заява має містити пропозиції заявника щодо зустрічного забезпечення.

Метою зустрічного забезпечення є забезпечення відшкодування збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову. На відміну від забезпечення позову, метою якого є захист інтересів позивача, зустрічне забезпечення направлено, перш за все, на захист інтересів відповідача. Крім того, фактично цей інститут права зберігає існуючий *status quo* між сторонами до ухвалення рішення суду по суті спору.

Частиною першою статті 141 ГПК України передбачено право суду, а не обов'язок вимагати від особи, яка звернулася із заявою про забезпечення позову, забезпечити відшкодування можливих збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову (зустрічне забезпечення).

Зважаючи на частину четверту статті 141 ГПК України, ухвалення рішення про забезпечення позову без одночасного вирішення судом питання про зустрічне забезпечення не позбавляє заявника права звернутися до суду із клопотанням про зустрічне забезпечення, що може бути подано після застосування судом заходів забезпечення позову. Зазначене відповідає принципу змагальності сторін, закріпленому статтею 13 ГПК України.

Тому розгляд судом заяви про забезпечення позову, яка не містить конкретних пропозицій щодо зустрічного забезпечення, не є порушенням наведених вимог законодавства та не свідчить про допущення судом апеляційної інстанції істотних процесуальних порушень, достатніх для скасування постанови, якою було вжито відповідні заходи забезпечення позову, оскільки з метою захисту своїх прав відповідач не позбавлений можливості звернутися з клопотанням про зустрічне забезпечення.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.09.2022 у справі № 911/172/22 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106202079>.

6. Застосування різних строків позовної давності для оскарження рішень загальних зборів окремих юридичних осіб. Неможливість одночасного задоволення судом вимог про визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів юридичної особи

Законодавець диференційовано встановив правила позовної давності для вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів окремих юридичних осіб: один рік – для товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю; три місяці – для акціонерних товариств; три роки (загальна позовна давність) – для інших юридичних осіб і громадських об'єднань, зокрема для творчих спілок, як неприбуткових професійних об'єднань у формі громадських організацій.

Одночасне визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів юридичної особи не відповідає законодавству. У разі визнання акта недійсним у суду немає потреби скасовувати його, оскільки визнання недійсним означає, що він не створює правових наслідків з моменту його вчинення. Скасування ж акта означає втрату чинності таким актом на майбутнє з моменту набрання чинності відповідним судовим рішенням

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до Івано-Франківської обласної організації національної спілки художників України (далі – Обласна організація спілки), за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача: ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_8, ОСОБА_10, ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_13 про визнання недійсним та скасування рішення загальних (виборних) зборів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

З 16.12.2013 ОСОБА_1, як член Національної спілки художників, був головою правління Обласної організації спілки до моменту виключення його з членів Національної спілки, що підтверджується відповідним протоколом від 29.11.2018.

29.11.2018 рада Національної спілки прийняла рішення про виключення ОСОБА_1 з членів спілки, що підтверджується протоколом № 6.

28.12.2018 Обласна організація спілки на загальних (виборних) зборах прийняла рішення про обрання ОСОБА_14 новим головою правління Обласної організації спілки, складу її правління та складу контрольно-ревізійних органів організації, яке оформлене протоколом № 29.

31.01.2019 голова Національної спілки ОСОБА_15 видав наказ, яким скасував рішення ради Національної спілки, прийняте на засіданні 29.11.2018 (протокол № 6), щодо виключення ОСОБА_1 із членів цієї організації.

Згодом голова Національної спілки ОСОБА_15 видав довідку, де вказав, що ОСОБА_1 є дійсним членом спілки і його членство в ній, починаючи з дати вступу і до 02.07.2020 (в тому числі в періоді з 29.11.2018 по 31.01.2019), не переривалося.

Відтак ОСОБА_1 стверджує, що прийняте відповідачем рішення від 28.12.2018, оформлене протоколом № 29 без його участі, є недійсним, оскільки порушує його

право як члена організації обирати та бути обраним до керівних, виконавчих і контрольно-ревізійних органів організації, у зв'язку з чим звернувся в суд з позовом про визнання недійсним та скасування рішення загальних (виборних) зборів Обласної організації спілки від 28.12.2018 № 29.

Обласна організація спілки подала заяву про застосування наслідків спливу спеціальної позовної давності.

Суди попередніх інстанцій, відмовляючи в задоволенні позову, зазначили, що ОСОБА_1 мав бути присутнім на загальних зборах Обласної організації спілки 28.12.2018, проте був позбавлений такого права неправомірними діями Національної спілки. Поряд з цим, врахувавши здійснену відповідачем заяву про застосування наслідків спливу спеціальної позовної давності, визначеної пунктом 8 частини другої статті 258 ЦК України (один рік), суди дійшли висновку про відмову в позові.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Статтею 256 ЦК України унормовано, що позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Згідно з приписами статті 257 ЦК України загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки, тоді як до окремих видів вимог законом може встановлюватися спеціальна позовна давність: скорочена або більш тривала порівняно із загальною позовною давністю (частина перша статті 258 кодексу).

Відповідно до пункту 8 частини другої статті 258 ЦК України до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства застосовується позовна давність строком в один рік.

Судова палата зауважила, що частину другу статті 258 ЦК України доповнено пунктом 8 згідно із Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», який набрав чинності 17.06.2018 і сфера застосування якого обмежується регламентацією правовідносин щодо правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, порядку їх створення, діяльності та припинення, прав та обов'язків їх учасників.

Отже, встановлення спеціальної позовної давності до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства у Главі VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», а також змістовне формулювання пункту 8 частини другої статті 258 ЦК України, яке не містить тлумачення терміну «товариство», роблять логічним висновок про застосування спеціальної позовної давності в один рік саме щодо оскарження рішень загальних зборів товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, а не юридичних осіб інших організаційно-правових форм та громадських об'єднань.

Судова палата також зазначила, що нормою частини першої статті 50 Закону України «Про акціонерні товариства» встановлено тримісячний строк для звернення акціонерів до суду з вимогами про оскарження рішень загальних зборів акціонерних товариств. Таке регулювання свідчить про те, що норма пункту 8 частини другої статті 258 ЦК України, яка не містить застереження, що вона встановлює спеціальну

позовну давність до вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів товариств, якщо іншими законами не встановлено іншої позовної давності для юридичних осіб певної організаційно-правової форми та громадських об'єднань, не встановлює спеціальну позовну давність в один рік для визнання недійсними рішень акціонерних товариств.

Враховуючи те, що зміни до ЦК України внесені саме Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», позовна давність щодо оскарження рішень акціонерних товариств визначена окремо спеціальним законом, стаття 258 ЦК України не містить тлумачення терміну «товариство», судова палата КГС ВС дійшла висновку, що законодавцем диференційовано встановлено правила позовної давності для вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів окремих юридичних осіб (один рік – для товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю; три місяці – для акціонерних товариств; три роки (загальна позовна давність) – для інших юридичних осіб та громадських об'єднань, зокрема для творчих спілок, як неприбуткових професійних об'єднань у формі громадських організацій). Застосування різних строків давності для оскарження рішень загальних зборів учасників юридичних осіб має легітимну мету – забезпечення доступу до суду, а не навпаки – його обмеження для простих громадян - учасників громадських об'єднань (непідприємницьких товариств), як у цій справі, шляхом застосування розширювального тлумачення норми закону.

За таких обставин, з огляду на те, що питання застосування позовної давності до вимог про визнання недійсним рішення загальних (виборних) зборів Обласної організації спілки фактично врегульовано статтею 257 ЦК України, якою встановлено загальну позовну давність тривалістю у три роки, правові підстави для застосування у вказаних правовідносинах норми пункту 8 частини другої статті 258 ЦК України відсутні.

Оскільки відповідно до встановлених обставин у цій справі, визначена нормою статті 257 ЦК України загальна позовна давність не вплинула, то безпідставними є висновки судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в задоволенні позову з огляду на вплив позовної давності, про застосування якої заявлено відповідачем.

Окрім того судова палата КГС ВС наголосила, що одночасне визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів юридичної особи не відповідає законодавству. Такі вимоги за своєю суттю є альтернативними, оскільки мають різні правові наслідки, зокрема, через різницю у часі дії такого акта.

У разі визнання акта недійсним, у суду немає потреби скасовувати його, оскільки визнання недійсним означає, що він не створює правових наслідків з моменту його вчинення. Скасування акта означає втрату чинності таким актом на майбутнє з моменту набрання чинності відповідним судовим рішенням.

З огляду на викладене, судова палата КГС ВС дійшла висновку, про наявність підстав для задоволення позовних вимог про визнання недійсним рішення загальних (виборних) зборів Обласної організації спілки від 28.12.2018 № 29 та про відмову у задоволенні позовних вимог про скасування рішення загальних (виборних) зборів Івано-Франківської обласної організації Національної спілки художників України, яке

оформлене протоколом виборних зборів Івано-Франківської обласної організації Національної спілки художників України від 28.12.2018 № 29.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС від 14.09.2022 у справі № 909/298/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106774315>.

7. Стягнення коштів у порядку статті 1212 ЦК України в разі набуття однією зі сторін зобов'язання цих коштів за рахунок іншої сторони поза підставами, передбаченими договором, зокрема як переплати понад визначену в договорі суму

Наявність укладеного між сторонами договору не є достатньою підставою для висновку про зарахування до договірних будь-яких правовідносин, що виникають між цими особами, оскільки сплата однією стороною грошових коштів другій стороні поза межами платежів, передбачених договором, зокрема переплата понад визначену в договорі суму, не може бути визнана здійсненою на підставі такого договору.

Скасування в судовому порядку рішень виконавчого органу місцевого самоврядування про збільшення базового тарифу в розрахунку плати за тимчасове користування місцем розташування рекламних засобів, що перебувають у комунальній власності територіальної громади, є підставою для стягнення коштів, які були перераховані особою на підставі зазначених рішень понад визначену в договорі суму, як безпідставно отриманих у порядку статті 1212 ЦК України

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Енергосеть Україна» (далі – ТОВ «Енергосеть Україна») до Комунального підприємства «Луцьккреклама» (далі – КП «Луцьккреклама»), треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача – Луцька міська рада, Виконавчий комітет Луцької міської ради (далі – Виконавчий комітет) про стягнення коштів на підставі положень статті 1212 ЦК України, 3 відсотків річних та інфляційних втрат.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Виконавчого комітету від 20.09.2012 № 629-1 затверджено Порядок визначення розміру плати за тимчасове користування місцем розташування рекламних засобів, що перебуває у комунальній власності територіальної громади міста Луцька (далі – Порядок).

В подальшому рішеннями зазначеного комітету від 21.02.2018 № 111-1 та від 18.12.2018 № 854-1 збільшено величину базового тарифу плати за тимчасове користування місцем розташування рекламних засобів, встановленого Порядком, на періоди з 01.03.2018 по 31.12.2018 та з 01.01.2019 по 31.12.2019 на 49 % і 48 %, відповідно.

06.09.2018 між КП «Луцьккреклама» (уповноважена особа) та ТОВ «Енергосеть Україна» (розповсюджувач зовнішньої реклами) укладено договір № 01-02/11ТК,

згідно умов якого уповноважена особа передала розповсюджувачу зовнішньої реклами у тимчасове користування місце для розташування засобу зовнішньої реклами; розмір оплати за тимчасове користування місцем розміщення ЗЗР встановлюється Виконавчим комітетом та сплачується розповсюджувачем на підставі цього договору та/або рахунків-фактур, наданих КП «Луцьккреклама». На підставі виставлених відповідачем рахунків, актів здачі-приймання робіт (надання послуг) позивачем здійснено оплату наданих послуг за період з 01.09.2018 по 31.12.2018.

02.01.2019 сторонами укладено подібний за предметом договір № 01-02/35ТК, за умовами якого на підставі виставлених відповідачем рахунків, актів здачі-приймання робіт (надання послуг) позивачем здійснено оплату наданих послуг за період з 01.09.2019 по 31.12.2019.

Постановою Восьмого апеляційного адміністративного суду від 11.12.2018 у справі № 803/433/18, залишеною без змін постановою Верховного Суду від 27.02.2020, визнано протиправним та скасовано рішення Виконавчого комітету від 21.02.2018 № 111-1 «Про збільшення базового тарифу в розрахунку плати за тимчасове користування місцем розташування рекламних засобів, що перебуває у комунальній власності територіальної громади міста Луцька».

З огляду на скасування в судовому порядку рішень Виконавчого комітету щодо збільшення базового тарифу в розрахунку плати за тимчасове користування місцем розташування рекламних засобів, що перебувають у комунальній власності територіальної громади міста Луцька, відпала відповідна правова підстава для утримання відповідачем коштів, які були перераховані йому позивачем на підставі зазначених рішень, в зв'язку з чим позивач звернувся до суду з позовом.

Апеляційний господарський суд скасував рішення суду першої інстанції про задоволення позову та прийняв нове рішення про відмову у задоволенні позову, обґрунтовуючи тим, що укладені між позивачем і відповідачем договори не визнавалися нечинними у судовому порядку, а тому позивач підставно сплачував кошти згідно їх умов, а відповідач правомірно їх отримував. Відтак, в такому випадку гроші не можуть вважатися отриманими відповідачем без достатньої правової підстави в розумінні статті 1212 ЦК України і положення зазначеної статті застосуванню не підлягають.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 1212 ЦК України безпідставно набутим є майно, набуте особою або збережене нею в себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави. Зобов'язання з безпідставного набуття, збереження майна виникають за наявності трьох умов: а) набуття або збереження майна; б) набуття або збереження за рахунок іншої особи; в) відсутність правової підстави для набуття або збереження майна (відсутність положень закону, адміністративного акта, правочину або інших підстав, передбачених статтею 11 ЦК України).

Загальна умова частини першої статті 1212 ЦК України звужує застосування інституту безпідставного збагачення у зобов'язальних (договірних) відносинах,

оскільки отримане однією зі сторін у зобов'язанні підлягає поверненню іншій стороні на підставі цієї статті тільки за наявності ознаки безпідставності такого виконання.

Під відсутністю правової підстави розуміється такий перехід майна від однієї особи до іншої, який або не ґрунтується на прямій вказівці закону, або суперечить меті праввідношення і його юридичному змісту. Тобто відсутність правової підстави означає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого поза підставою, передбаченою законом, іншими правовими актами чи правочином.

У випадку, коли поведінка набувача, потерпілого, інших осіб або подія утворюють правову підставу для набуття (збереження) майна, стаття 1212 ЦК України може бути застосована тільки після того, як така правова підстава у встановленому порядку скасована, визнана недійсною, змінена, припинена або була відсутня взагалі.

Набуття відповідачем як однією зі сторін зобов'язання коштів за рахунок іншої сторони не в порядку виконання договірною зобов'язання, а поза підставами, передбаченими договором, внаслідок перерахування на рахунок відповідача понад вартість товару, який було поставлено, виключає застосування до праввідносин сторін норм зобов'язального права, а є підставою для застосування положень статті 1212 ЦК України.

Отже, КГС ВС погодився з висновком суду першої інстанції про те, що скасування в судовому порядку рішень Виконавчого комітету від 21.02.2018 № 111-1 та від 18.12.2018 № 854-1 «Про збільшення базового тарифу в розрахунку плати за тимчасове користування місцем розташування рекламних засобів, що перебувають у комунальній власності територіальної громади міста Луцька» фактично скасовує правову підставу для утримання відповідачем коштів, які були перераховані йому позивачем на підставі зазначених рішень, а тому, в розумінні статті 1212 ЦК України, такі кошти підлягають стягненню з відповідача як безпідставно отримані.

КГС ВС звернув увагу, що наявність укладеного між сторонами договору не є достатньою підставою для висновку про віднесення до договірних будь-яких праввідносин, що виникають між цими особами, оскільки сплата однією стороною грошових коштів другій стороні поза межами платежів, передбачених договором, зокрема переплата понад визначену в договорі суму, не може бути визнана такою, що здійснена на підставі такого договору.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.08.2022 у справі № 903/357/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105981948>.

8. Застосування пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ і Закону України «Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби

COVID-19» під час розгляду питання щодо відкриття провадження у справі про банкрутство

За наявності підстав, передбачених абзацом сьомим пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ (грошові вимоги кредитора, що ініціює відкриття провадження у справі про банкрутство до боржника, виникли з 12.03.2020), суд повинен відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство, якщо питання про відкриття провадження вирішується судом у період від 17.10.2020 до 06.01.2022 включно. Заборона відкриття провадження у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за вимогами до боржника поширюється на всі вимоги, що виникли з 12.03.2020, оскільки така заборона є безумовною і поширюється на всі випадки неплатоспроможності боржника.

У разі вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство після 06.01.2022 у відкритті такого провадження не може бути відмовлено з посиланням на абзац сьомий пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, хоч відповідну заяву було подано до цієї дати і вимоги кредитора виникли після 12.03.2020.

Поняття «вимоги кредитора» (абзац десятий частини першої статті 1, частина третя статті 34 КУзПБ) та «вимоги до боржника» (абзац сьомий пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ в редакції Закону № 728-IX) є тотожними, мають застосовуватися в однаковому значенні, якщо вони є вимогами ініціюючого кредитора. Їхня головна ознака – факт прострочення боржника (невиконання або неналежного виконання грошового зобов'язання у визначений договором строк)

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула справу за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «Інтер Вей Капітал» (далі – ТОВ «Інтер Вей Капітал», кредитор) до Товариства з обмеженою відповідальністю «Комплекс Агромарс» (далі – ТОВ «Комплекс Агромарс», боржник) про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ТОВ «Інтер Вей Капітал» ініціювало питання про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Комплекс Агромарс» з підстав наявності у боржника заборгованості за кредитним договором (далі – кредитний договір), укладеним ТОВ «Комплекс Агромарс» та АТ «Перший Український Міжнародний Банк», право вимоги за яким було передано ТОВ «Інтер Вей Капітал» згідно з договором відступлення прав вимоги за кредитним договором, укладеним між АТ «Перший Український Міжнародний Банк» та ТОВ «Інтер Вей Капітал».

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 14.07.2021 відкрито провадження за заявою ТОВ «Інтер Вей Капітал» у справі про банкрутство ТОВ «Комплекс Агромарс» та визнано заявлені грошові вимоги.

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 17.08.2021 ухвалу суду першої інстанції від 14.07.2021 у даній справі скасовано, прийнято нове рішення, яким відмовлено ТОВ «Інтер Вей Капітал» у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ «Комплекс Агромарс».

За висновками апеляційного суду, місцевим господарським судом неправильно застосовані положення статті 39 КУзПБ, оскільки наявність заперечень боржника щодо кредиторських вимог ініціюючого кредитора, безспірність яких не підтверджується судовим рішенням, є свідченням наявності спору про право щодо таких вимог ініціюючого кредитора.

Крім того, враховуючи виникнення у боржника зобов'язань перед кредитором після встановлення КМУ карантину з 12.03.2020 до 01.10.2021 з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19 на території України, суд дійшов висновку про наявність підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника з підстав наявності законодавчих обмежень у вигляді заборони на відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, вимоги до якого виникли у кредитора після 12.03.2020 у період дії карантину.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частини шостої статті 39 КУзПБ однією з підстав для відмови у відкритті провадження у справі визначено те, що вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження.

Встановлення відсутності спору про право щодо вимог кредитора (ініціюючого) є обов'язковою умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника. Протилежне матиме наслідком відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Законодавство не містить переліку критеріїв для висновку про існування спору про право, який може бути виражений як в процесуальній формі – підтверджуватися судовими актами, так і матеріально-правовій формі – підтверджуватися юридичними фактами.

Відсутність спору про право, в розрізі процедури банкрутства, полягає у відсутності неоднозначності у частині вирішення питань щодо сторін зобов'язання, суті (предмету) зобов'язання, підстав виникнення зобов'язання, суми зобов'язання та структури заборгованості, а також строку виконання зобов'язання тощо.

Методом встановлення таких фактів є дослідження господарським судом відзиву боржника, заслуховування пояснень представника боржника або дослідження Єдиного реєстру судових рішень, відомості з якого є відкритими та загальнодоступними, на предмет наявності на розгляді іншого суду справ за участю боржника та кредитора з питань, що зазначені вище.

Обґрунтовані заперечення боржника щодо вимог заявника у вигляді позову, предметом якого є оспорення боржником обставин, на яких ґрунтуються вимоги кредитора, який подано до суду до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство, беззаперечно свідчить про наявність спору про право у розумінні положень частини шостої статті 39 КУзПБ.

Враховуючи встановлені апеляційним господарським судом обставини порушення Господарським судом міста Києва провадження у справі за позовом ТОВ «Комплекс Агримарс» до ТОВ «Інтер Вей Капітал» та АТ «Перший Український міжнародний банк» про визнання недійсними договору про відступлення права

вимоги за кредитним договором та договорів про відступлення права вимоги від 24.03.2021, укладеними між ТОВ «Інтер Вей Капітал» та АТ «Перший Український міжнародний банк», (ухвала від 27.07.2022), судова палата погодилася з наявністю спору про право у цій справі.

Що стосується питання законодавчого обмеження на відкриття провадження у справі про банкрутство у період дії карантину судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС зазначила таке.

Пунктом 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ (в редакції, чинній на момент звернення ТОВ «Інтер Вей Капітал» до місцевого господарського суду з заявою про відкриття провадження у справі про банкрутством ТОВ «Комплекс Агромарс») встановлено, що тимчасово, на період дії карантину, встановленого КМУ з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19, та протягом 90 днів з дня скасування карантину не допускається відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 12 березня 2020 року.

Наведені обмеження були запроваджені згідно зі змінами, внесеними в КУзПБ Законом України «Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19» від 18.06.2020 № 728-ІХ, що набрав чинності з 17.10.2020 (далі – Закон № 728-ІХ).

Пряма вказівка у нормах пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» і Закону № 728-ІХ (яким були внесені відповідні зміни до Кодексу), на недопущення відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників - юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, які виникли з 12.03.2020, є окремим застереженням стосовно порядку та календарного періоду застосування цієї норми та стосовно поширення цієї норми на правовідносини в часі.

Набрання чинності з 17.10.2020 вказаними змінами в Кодекс (пункт 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення») згідно з Законом № 728-ІХ не обмежує поширення дії відповідних положень КУзПБ і Закону № 728-ІХ на матеріально-правові відносини та процесуальні правовідносини щодо відкриття провадження у справі про банкрутство, що виникли до набрання чинності з 17.10.2020 цими змінами, однак на період не раніше 12.03.2020.

Відтак, норма абзацу 7 пункту 1-2 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ має зворотну дію у часі, оскільки застосовується до відносин, що виникли до набрання чинності цією нормою.

Законом України «Про внесення змін до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства» від 14.12.2021 № 1944-ІХ, який набрав чинності з 06.01.2022, вказана вище заборона була скасована. Зворотної дії у часі цьому закону не надано.

Отже, за наявності підстав, передбачених абзацом 7 пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ (грошові вимоги кредитора, що ініціює відкриття провадження у справі про банкрутство до боржника, виникли з 12.03.2020),

суд мав відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство в тих випадках, коли питання відкриття провадження вирішувалося судом у період з 17.10.2020 до 06.01.2022 включно.

При цьому, заборона відкриття провадження у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за вимогами до боржника поширюється на всі вимоги, що виникли з 12.03.2020, оскільки така заборона є безумовною і діє у всіх випадках неплатоспроможності боржника.

У разі вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство після 06.01.2022 у відкритті такого провадження не може бути відмовлено з посиланням на абзац 7 пункту 1-2 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ, хоча б відповідну заяву було подано до цієї дати і вимоги кредитора виникли після 12.03.2020, оскільки як зазначено в пункті 46 цієї постанови, зворотної дії у часі Закону України «Про внесення змін до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства» від 14.12.2021 № 1944-IX законодавець не надав.

Поряд з цим, як вбачається з викладеного вище, застосування норми абзацу 7 пункту 1-2 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ, насамперед, ставиться у залежність від вимог до боржника, а ще конкретніше від дати виникнення вимог кредитора до боржника (...що виникли з 12 березня 2020 року...).

Щодо моменту виникнення вимог (права вимоги) кредитора (ініціюючого кредитора в цьому випадку) до боржника в площині права неспроможності, слід виходити з того, що боржником є особа, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання (тобто грошові обов'язки), строк виконання яких настав. Таким чином, моментом виникнення вимоги кредитора, як учасника відносин неспроможності, слід вважати саме дату настання строку виконання грошового обов'язку боржника, а не момент вчинення правочину чи настання іншої підстави, з якої виникає відповідне право як таке.

Поняття «вимоги кредитора» (абзац 10 частини першої статті 1, частина третя статті 34 КУзПБ), «вимоги до боржника» (абзац 7 пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ в редакції Закону № 728-IX) є тотожними, мають застосовуватися в однаковому значенні у випадку, коли вони є вимогами ініціюючого кредитора. Їх головною ознакою є факт прострочення боржника (невиконання або неналежне виконання грошового зобов'язання у визначений договором строк).

З огляду на викладене та встановлені апеляційним судом обставини, КГС ВС погодився з висновком господарського суду апеляційної інстанції про наявність такої підстави відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою ТОВ «Інтер Вей Капітал» як законодавче обмеження у вигляді заборони на відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, вимоги до якого виникли у ТОВ «Інтер Вей Капітал» після 12.03.2020 – в період дії карантину, встановленого КМУ з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС звернула увагу, що висновки, зроблені у цій справі, можуть бути використані як релевантні лише до правовідносин, що склались між кредитором, який ініціює процедуру банкрутства

(ініціюючий кредитор), та боржником, під час розгляду питання щодо відкриття провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 16.08.2022 у справі № 910/10741/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106422223>.

9. Щодо надання суду доказів на підтвердження наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство

Системний аналіз положень КУзПБ дає підстави для висновку про те, що на кредитора з урахуванням положень статей 74, 76, 77 ГПК України покладено обов'язок надати докази на підтвердження наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, а на боржника покладено обов'язок надати суду докази, які спростовують або підтверджують вимоги заявника.

Водночас господарський суд у підготовчому засіданні надає оцінку на предмет доведеності й наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство та, відповідно, наявності / відсутності перешкод для подальшого руху у справі про банкрутство.

Положення КУзПБ не встановлюють обов'язку для ініціюючого кредитора доводити те, що боржник у справі про банкрутство не має можливість виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав, покладено саме на боржника, про що свідчить те, що боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість (частина третя статті 39 КУзПБ)

КГС ВС розглянув справу за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «Глобал Енерджі» (далі – ТОВ «Глобал Енерджі») до Товариства з обмеженою відповідальністю «Енерджі Сервіс» (далі – ТОВ «Енерджі Сервіс») про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 09.11.2020 відкрито провадження у справі про банкрутство ТОВ «Енерджі Сервіс», визнано грошові вимоги ТОВ «Глобал Енерджі» до боржника, введено мораторій на задоволення вимог кредиторів, введено процедуру розпорядження майном ТОВ «Енерджі Сервіс».

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 15.02.2022 ухвалу Господарського суду міста Києва від 09.11.2020 про відкриття провадження про банкрутство ТОВ «Енерджі сервіс» залишено без змін.

За висновками судів попередніх інстанцій між сторонами відсутній спір про кредиторську заборгованість, яка є предметом договору поворотної фінансової допомоги від 10.02.2020, і заборгованість перед ініціюючим кредитором не погашена боржником до дня підготовчого засідання, а відтак, відповідно до частини шостої статті 39 КУзПБ відсутні підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ «Енерджі сервіс».

ТОВ «Енерджі сервіс» вважає, що судами попередніх інстанцій під час прийняття оскаржуваних судових рішень було неправильно застосовано норми матеріального права, зокрема частини перша, друга, третя статті 39 КУзПБ, та зазначає, що заява ініціюючого кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство не підтверджена належними доказами, які підтверджують наявність ознак неплатоспроможності ТОВ «Енерджі Сервіс».

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Можливість подати відзив на заяву про відкриття провадження у справі та викласти свої заперечення щодо вимог заявника надана боржнику положеннями статті 36 КУзПБ; до відзиву повинні бути додані докази, які підтверджують викладені у ньому доводи та заперечення.

Аналіз положень КУзПБ дає підстави для висновку про те, що на кредитора, з урахуванням положень статей 74, 76–77 ГПК України, покладено обов'язок надати докази на підтвердження наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, а на боржника покладено обов'язок надати суду докази, які спростовують або підтверджують вимоги заявника.

При цьому, господарський суд в підготовчому засіданні надає оцінку на предмет доведеності та існування підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, та, відповідно, існування/відсутності перешкод для подальшого руху у справі про банкрутство.

Системний аналіз статей 1, 8, 34, 39 КУзПБ свідчить, що правовими підставами для відкриття провадження у справі про банкрутство є: 1) наявність грошового зобов'язання боржника перед кредитором, строк виконання якого спливає на дату звернення кредитора до суду; 2) відсутність між кредитором та боржником спору про право стосовно заявлених вимог; 3) до підготовчого засідання суду вимоги кредитора (кредиторів) боржником у повному обсязі не задоволені.

Разом з тим, частиною шостою статті 39 КУзПБ чітко визначено, що господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо: вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження; вимоги кредитора (кредиторів) задоволені боржником у повному обсязі до підготовчого засідання суду.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, боржник (ТОВ «Енерджі Сервіс») у відзиві на заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство заперечив факт неплатоспроможності, хоча визнав заявлену ініціюючим кредитором заборгованість та зазначив про відсутність підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство.

За твердженням боржника, причиною несвоєчасного повернення боргу стали обставини введення карантину відповідно до постанови КМУ від 11.03.2020 № 211 та тимчасове зупинення господарської діяльності. Втім, у боржника наявні активи, які значно перевищують розмір заборгованості перед ініціюючим кредитором та свідчать про здатність боржника задовольнити вимоги кредитора у найближчому майбутньому.

У цій справі належними доказами платоспроможності боржника, як однієї з підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, є докази сплати боржником до підготовчого засідання боргу, на підставі якого ініціюючий кредитор звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Водночас, доказів на підтвердження погашення заборгованості перед ініціюючим кредитором в повному обсязі боржник суду не надав.

Надаючи оцінку запереченням боржника проти відкриття провадження у справі про його банкрутство, судами досліджено та встановлено, що боржник не спростував наявність заборгованості перед ініціюючим кредитором, а також не надав належні докази на підтвердження відсутності обставин неплатоспроможності або загрози неплатоспроможності, зокрема про наявність грошових коштів на рахунках у банку, бухгалтерської чи/або фінансової звітності, які б давали можливість встановити наявність майнових активів, достатніх для погашення кредиторської заборгованості перед ініціюючим кредитором тощо.

Судами не встановлено і обставин заперечення ТОВ «Енерджі Сервіс» щодо вимог ТОВ «Глобал Енерджі» у вигляді позову (предметом якого є оспорення боржником обставин, на яких ґрунтуються вимоги кредитора), який було б подано до суду до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Отже, встановивши, що між сторонами відсутній спір про кредиторську заборгованість, яка є предметом договору поворотної фінансової допомоги від 10.02.2020, і в матеріалах справи відсутні докази погашення боржником заборгованості перед ініціюючим кредитором до дня підготовчого засідання, суди попередніх інстанцій дійшли законного та обґрунтованого висновку про відсутність передбачених частиною шостою статті 39 КУзПБ підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

КГС ВС акцентує, що положення КУзПБ не встановлюють обов'язку для ініціюючого кредитора доводити те, що боржник у справі про банкрутство не має можливість виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав, покладено саме на боржника, про що свідчить те, що боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість (частина третя статті 39 КУзПБ).

У зв'язку з цим КГС ВС вважає правильними висновки судів попередніх інстанцій про наявність підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Енерджі Сервіс».

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.08.2022 у справі № 910/15533/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106102072>.

10. Права суб'єкта управління об'єктами державної власності на подання позову про визнання недійсним договору, стороною якого він не є, однак який стосується зобов'язань державного підприємства, яке входить до сфери управління цього суб'єкта та перебуває в процедурі банкрутства

Однією з особливостей суб'єктного складу справи про банкрутство, в якій боржником є державне підприємство або підприємство, у статутному капіталі якого частка державної власності перевищує 50 %, є надання судом органу, уповноваженому управляти майном боржника, статусу учасника у справі про банкрутство, що відповідає загальному характеру організаційно-господарських відносин, передбачених частиною шостою статті 3 ГК України, та збереження цього статусу протягом всього провадження у справі про банкрутство з правом подання відповідних позовів.

Орган, уповноважений управляти державним майном боржника (банкрута), як заінтересована особа, що має статус учасника справи про банкрутство, має право на подання позову щодо оспорення виявленого ним укладеного з порушенням чинного законодавства правочину, предметом якого є заборгованість боржника. І такий інтерес може не збігатися за своєю метою з метою, досягнення якої прагне сам боржник у майновій сфері та/або окремі кредитори

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Міністерства оборони України до Товариства з обмеженою відповідальністю «Дартосбуд» (далі – ТОВ «Дартосбуд») та Товариства з обмеженою відповідальністю «Лізингова компанія «Контрактова» (далі – ТОВ «Лізингова компанія «Контрактова») про визнання недійсним укладеного між відповідачами договору про відступлення права вимоги від 21.09.2015.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Відповідно до статуту Державного підприємства «Одеський автомобільний ремонтний завод» (далі – ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод») у редакції наказу Міністра оборони України від 04.09.2007, ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод» засноване на державній власності, діє як державне унітарне комерційне підприємство та належить до сфери управління Міністерства оборони України.

ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод» створене з метою одержання прибутку, виконання державного замовлення Міністерства оборони України з ремонту озброєння та військової техніки, замовлень інших контрагентів, юридичних та фізичних осіб України та інших держав з ремонту та виготовлення продукції загально-технічного та іншого призначення; виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг для потреб національної економіки; іншої діяльності, яка не суперечить чинному законодавству України.

05.09.2008 між ТОВ «Лізингова компанія «Контрактова», як замовником, та ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод», як виконавцем, був укладений договір, відповідно до умов якого виконавець прийняв на себе зобов'язання на свій ризик за завданням замовника виготовити напівпричепи – контейнеровози (товар)

згідно зі специфікацією, вказаною у пункті 1.2 договору, та передати їх у власність замовника, а останній зобов'язався прийняти та оплатити товар.

21.09.2015 між ТОВ «Лізингова компанія «Контрактова», як первісним кредитором, та ТОВ «Дартосбуд», як новим кредитором, був укладений договір про відступлення права вимоги, відповідно до пунктів 1, 2 якого первісний кредитор в порядку та на умовах, визначених цим договором, відступив новому кредитору, а новий кредитор набув право вимоги, належне первісному кредитору за договором від 05.09.2008, укладеним між первісним кредитором та ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод» (боржник), а саме: право сплати заборгованості.

Позовні вимоги мотивовані тим, що зазначений договір за своєю правовою природою є договором факторингу та в частині суб'єктного складу сторін суперечить статтям 1077, 1079 ЦК України та статтям 4, 5, 7 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», оскільки новий кредитор (ТОВ «Дартосбуд»), який за договором є фактором, не мав станом на дату укладення договору та не має спеціального статусу фінансової установи та ліцензії на здійснення фінансових послуг, у зв'язку з чим не має права надавати фінансові послуги та бути фактором у спірному договорі.

В обґрунтування наявності порушених прав/інтересів Міністерство оборони України (позивач) зазначило про те, що хоча воно і не є стороною спірного договору, однак договір порушує його права та законні інтереси та стосується зобов'язань боржника (банкрута) ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод», що входить до сфери управління позивача, та майно якого є державним (військовим) майном, управління яким здійснює позивач, та який перебуває у процедурі банкрутства.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Вимога про визнання правочину недійсним може бути пред'явлена особами, визначеними у ЦК України та інших законодавчих актах, що встановлюють оспорюваність правочинів, а саме: 1) однією зі сторін правочину або 2) заінтересованою стороною (не стороною правочину), тобто особою, чії права та/або охоронювані законом інтереси порушує цей правочин.

При цьому, ОП КГС ВС зазначила про те, що ЦК України не дає визначення поняття «заінтересована особа». Зазначене поняття є оціночним, а тому коло заінтересованих осіб має з'ясовуватись у кожному конкретному випадку в залежності від обставин справи та правових норм, які підлягають застосуванню до спірних правовідносин, якщо інше не встановлено законом. Суди мають надати обґрунтовану оцінку доводам позивача про те, в чому саме полягає заінтересованість позивача щодо спірного правочину, які права та/або інтереси позивача (не сторони договору) порушує оспорюваний ним правочин.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що предметом спірного договору є відступлення права грошової вимоги до боржника (ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод»), а саме: право вимоги стягнення з боржника заборгованості за договором від 05.09.2008, укладеним між ТОВ «Лізингова компанія «Контрактова» та ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод», що була стягнута за рішенням

суду у справі № 13/178-08-5061. Тобто спірний договір безпосередньо стосується майнових (грошових) зобов'язань боржника.

Також суди попередніх інстанцій встановили, що боржник (ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод») є державним підприємством, яке засноване на державній власності, діє як державне унітарне комерційне підприємство та входить до сфери управління Міністерства оборони України.

Міністерство оборони України є єдиним засновником і учасником ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод».

За змістом частини другої статті 10 Закону України «Про оборону України» Міністерство оборони України у межах своїх основних функцій, зокрема, бере участь у формуванні та реалізації державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, оборони і військового будівництва; здійснює управління переданим Міністерству оборони України військовим майном і майном підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління.

Міністерство оборони України є суб'єктом управління об'єктами державної власності, зокрема державним (військовим) майном, закріпленим за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, у тому числі і майном, закріпленим на праві господарського відання за ДП «Одеський автомобільний ремонтний завод», є уповноваженим органом управління майном зазначеного підприємства.

Боргові зобов'язання суб'єкта господарювання є майновими зобов'язаннями, безпосередньо пов'язані з майном боржника, з можливою реалізацією такого майна. При цьому при виникненні обставин неплатоспроможності боржника орган, що здійснює управління майном боржника, може мати законний та обґрунтований інтерес як щодо боргових зобов'язань боржника, так і щодо ефективного розпорядження, використання чи реалізації майна боржника у судових процедурах.

Отже, однією з особливостей суб'єктного складу справи про банкрутство, в якій боржником виступає державне підприємство або підприємство, у статутному капіталі якого частка державної власності перевищує 50 відсотків, є надання судом органу, уповноваженому управляти майном боржника, статусу учасника у справі про банкрутство, що відповідає загальному характеру організаційно-господарських відносин, передбачених частиною шостою статті 3 ГК України та збереження цього статусу, протягом всього провадження у справі про банкрутство, з правом подання відповідних позовів.

З огляду на викладене ОП КГС ВС зазначає про те, що передбачений законом обов'язок суду надати органу, уповноваженому управляти майном боржника, статусу учасника у справі про банкрутство такого боржника, обумовлений тим, що у правовідносинах, які стосуються боргових зобов'язань та майна державного підприємства або підприємства, у статутному капіталі якого частка державної власності перевищує 50 відсотків, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, саме орган, уповноважений управляти державним майном такого підприємства, є особою, зацікавленою у здійсненні дій, направлених на збереження майна, у тому числі і грошових коштів, такого підприємства (боржника), у виявленні

протизаконних дій кредиторів, недійсних правочинів, що стосуються боржника, укладених всупереч чинного законодавства.

При здійсненні цих дій орган, уповноважений управляти державним майном боржника (банкрута), який залучений до участі у справі про банкрутство, є обґрунтовано зацікавленим, зокрема, у виявленні недійсних правочинів, стороною яких є державне підприємство боржник (банкрут), які стосуються майнових прав та/або обов'язків такого підприємства, а вимоги кредитора за цим правочином включені до реєстру вимог кредиторів, оскільки як особа, що здійснює управління майном боржника, безпосередньо зацікавлений у збереженні такого майна (у тому числі грошових коштів). Крім того, законодавство, що визначає порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури, передбачає можливість включення до реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство та погашення лише дійсних вимог кредитора до боржника, які відповідають чинному законодавству. Участь у зборах кредиторів тих кредиторів, вимоги яких визнані на підставі договору, що суперечить вимогами чинного законодавства, прямо порушує майнові інтереси органу, уповноваженого управляти державним майном боржника (банкрута).

Уповноважений орган управління об'єктами державної власності (Міністерство оборони України) може мати обґрунтований інтерес щодо особи кредитора боржника, тобто в силу певних обставин для такого органу може бути не байдуже, хто є кредитором боржника та може брати участь у зборах кредиторів, впливати на прийняття рішень, віднесених до компетенції зборів кредиторів.

Також орган, уповноважений управляти державним майном боржника (банкрута), як заінтересована особа, що має статус учасника справи про банкрутство, має право на подання позову щодо оспорення виявленого ним укладеного з порушенням чинного законодавства правочину, предметом якого є заборгованість боржника. І такий інтерес може не збігатися за своєю метою з метою, досягнення якої прагне сам боржник у майновій сфері та/або окремі кредитори.

З огляду на викладене, враховуючи те, що спірний договір стосується боргових (майнових) зобов'язань державного підприємства, яке перебуває у процедурі банкрутства, і до участі у справі про банкрутство такого державного підприємства суд залучив Міністерство оборони України, як учасника провадження та як орган, уповноважений управляти майном банкрута, і єдиний його засновник, ОП КГС ВС, керуючись принципом правової визначеності, зазначає, що у цій справі при вирішенні питання щодо наявності порушених прав та/або інтересів Міністерства оборони України спірним правочином слід враховувати положення законодавства, що визначають порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури.

Постановою ОП КГС ВС скасовано постанову апеляційної інстанції. Справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, оскільки суд при вирішенні спору не застосував положення законодавства, що регулюють відносини у сфері управління об'єктами державної власності, та норми законодавства, які встановлюють умови та порядок відновлення платоспроможності боржника або

визнання його банкрутом; не з'ясував з достовірністю, чи існує у Міністерства оборони України заінтересованість у визнанні недійсним укладеного між відповідачами спірного договору, стороною якого він не є, порушене, невизнане чи оспорене суб'єктивне матеріальне право та/або законний інтерес, на захист яких подано позов.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 02.09.2022 у справі № 916/144/17 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106477438>.

11. Визначення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, необхідного для обчислення ціни позову при вирішенні питання щодо можливості відкриття касаційного провадження у випадках, передбачених пунктом 2 частини третьої статті 287 ГПК України

Законодавець пов'язує визначення ціни позову з моментом пред'явлення позову до суду.

У вирішенні питання щодо відкриття касаційного провадження п'ятсот прожиткових мінімумів на одну працездатну особу, передбачені пунктом 2 частини третьої статті 287 ГПК України, слід обраховувати, керуючись розміром, установленим на 1 січня календарного року, в якому особа звернулася з відповідним позовом, а не на 1 січня календарного року, в якому було подано касаційну скаргу

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Дочірнього підприємства «Старокостянтинівський молочний завод» (далі – Підприємство) до Товариства з обмеженою відповідальністю «Кобулетурі Трейдінг» (далі – Товариство) про стягнення заборгованості за контрактом.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У 2018 році Підприємство звернулося до господарського суду Хмельницької області з позовом до Товариства про стягнення 39 051,81 доларів США заборгованості за контрактом.

Рішенням господарського суду Хмельницької області від 06.07.2021, залишеним без змін постановою Північно-західного апеляційного господарського суду від 23.05.2022, у задоволенні позову відмовлено.

15.06.2022 Підприємство подало касаційну скаргу на зазначені судові рішення.

Звертаючись до суду касаційної інстанції, скаржник зазначає, що згідно із статтею 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» з 01.01.2018 встановлено прожитковий мінімум на одну працездатну особу в розрахунку на місяць у розмірі 1 762 гривні. На момент звернення до суду ціна позову, відповідно до встановленого Національним банком України офіційного курсу гривні по відношенню до долара США становила 1 022 824,31 грн та перевищувала розмір п'ятиста прожиткових мінімумів, у зв'язку з чим прийняті у справі рішення судів попередніх інстанцій підлягають касаційному оскарженню.

Водночас на момент звернення Підприємства до КГС ВС з касаційною скаргою статтею 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» з 01.01.2022 встановлено прожитковий мінімум на одну працездатну особу в розрахунку на місяць у розмірі 2 481 гривні, у зв'язку з чим ціна позову на момент касаційного оскарження є меншою п'ятиста прожиткових мінімумів.

Ухвалою від 04.07.2022 КГС ВС передав справу на розгляд ОП КГС ВС з огляду на існування різних підходів суду у застосуванні пункту 2 частини третьої статті 287 ГПК України та необхідності відступлення від однієї з позицій. На вирішення ОП КГС ВС поставлено питання: виходячи з якого розміру прожиткового мінімуму на одну працездатну особу в розрахунку на місяць слід обраховувати п'ятсот прожиткових мінімумів (ціну позову), передбачених пунктом 2 частини третьої статті 287 ГПК України, – що був встановлений на 1 січня року, в якому особа звернулася з позовом у справі, чи на 1 січня року, в якому було подано касаційну скаргу?

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Порядок звернення до господарського суду, а також здійснення судового провадження у справі регламентовано відповідним процесуальним законом – ГПК України, до якого Законом України від 15.01.2020 № 460-IX «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» внесено зміни в частині регулювання порядку подання касаційної скарги, а саме: встановлено додаткове обмеження на касаційне оскарження прийнятих у справі судових рішень за критерієм ціни позову, яка не повинна бути меншою п'ятиста розмірів прожиткового мінімуму на одну працездатну особу в розрахунку на місяць (пункт 2 частини третьої статті 287 ГПК України).

Розмір прожиткового мінімуму є змінною величиною, яка щороку затверджується Верховною Радою України в законі про Державний бюджет України на відповідний рік.

Положеннями частини сьомої статті 12 ГПК України передбачено, що для цілей цього Кодексу розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судове рішення.

ОП КГС ВС зазначила, що в контексті пункту 2 частини третьої статті 287 ГПК України та враховуючи приписи статті 12 ГПК України, важливим є визначення дати (календарного року), станом на яку вираховується розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, необхідний для обчислення ціни позову у справі – станом на 1 січня року, в якому подається касаційна скарга, чи станом на 1 січня року, в якому особа звернулася з позовом.

Пунктом 3 частини третьої статті 162 ГПК України унормовано, що позовна заява повинна містити зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці.

Ціна позову визначається: у позовах про стягнення грошових коштів – сумою, яка стягується, або сумою, оспорюваною за виконавчим чи іншим документом, за яким стягнення провадиться у безспірному (безакцептному) порядку; у позовах

про визнання права власності на майно або його витребування – вартістю майна; у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог, – загальною сумою всіх вимог. Якщо визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна або на момент пред'явлення позову встановити точну його ціну неможливо, розмір судового збору попередньо визначає суд з наступним стягненням недоплаченого або з поверненням переплаченого судового збору відповідно до ціни позову, встановленої судом при розгляді справи (частини перша, друга статті 163 ГПК України).

Аналіз наведених норм ГПК України дозволяє дійти висновку, що законодавець пов'язує визначення ціни позову з моментом пред'явлення позову до суду.

За таких умов, звертаючись з позовом до суду, особа визначає ціну позову, в тому числі у відношенні до прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який визначений станом на момент подання позовної заяви, виходячи з якої (ціни позову) суд першої інстанції і встановлює розмір судового збору, який особа мала сплатити за подання позовної заяви, визначає наявність або відсутність підстав для віднесення справи до категорії малозначних та встановлює порядок розгляду такої справи тощо.

Подальша зміна законодавцем розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, не має впливати на законні права та очікування учасників судового процесу (у тому числі в частині можливості касаційного оскарження судового рішення), який вже розпочався.

Отже, ОП КГС ВС дійшла висновку, що у вирішенні питання щодо відкриття касаційного провадження п'ятсот прожиткових мінімумів на одну працездатну особу, передбачені пунктом 2 частини третьої статті 287 ГПК України, слід обраховувати виходячи з розміру, що був встановлений на 1 січня року, в якому особа звернулася з відповідним позовом.

Детальніше з текстом ухвали ОП КГС ВС від 02.09.2022 у справі № 924/337/18 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106051431>.

12. Звільнення позивача від сплати судового збору за подання апеляційних / касаційних скарг на судові рішення у справах за позовами про відшкодування шкоди, завданої органом державної влади / органом місцевого самоврядування, в тому числі за подання апеляційних скарг на процесуальну ухвалу суду першої інстанції

Зі змісту статей 3 та 4 Закону України «Про судовий збір» випливає, що законодавець обрав спосіб справляння судового збору із застосуванням процентного співвідношення ставки судового збору в апеляційному й касаційному судах від ставки в суді першої інстанції.

Позивач, звільнений від сплати судового збору за подання позовної заяви на підставі пункту 13 частини другої статті 3 Закону України «Про судовий збір»,

також звільнений від сплати судового збору і в разі подання ним апеляційної чи касаційної скарги у справах за позовами про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою чи службовою особою, незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури чи суду, в тому числі за подання апеляційних скарг на процесуальну ухвалу суду першої інстанції

КГС ВС розглянув справу за позовом Громадської організації «Товариство «Восток» (далі – ГО «Товариство «Восток») до Южненської міської ради Одеського району Одеської області (далі – Южненська міськрада) про компенсацію шкоди, заподіяної органом місцевого самоврядування.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Південно-західного апеляційного господарського суду від 20.07.2022 апеляційну скаргу ГО «Товариство «Восток» на ухвалу Господарського суду Одеської області від 23.06.2022 залишено без руху, встановлено позивачеві строк для усунення недоліків апеляційної скарги шляхом надання Південно-західному апеляційному господарському суду доказів сплати судового збору за подання апеляційної скарги на ухвалу Господарського суду Одеської області від 23.06.2022.

21.07.2022 до Південно-західного апеляційного господарського суду від заявника апеляційної скарги надійшло клопотання про усунення недоліків, в якому позивач зазначає, що в межах даної справи ставиться питання застосування пункту 13 частини другої статті 3 Закону України «Про судовий збір», у зв'язку з чим просить звільнити від сплати судового збору ГО «Товариство «Восток» та прийняти апеляційну скаргу до розгляду.

Ухвалою Південно-західного апеляційного господарського суду від 25.07.2022 повернуто апеляційну скаргу ГО «Товариство «Восток» на ухвалу Господарського суду Одеської області від 23.06.2022.

Розглянувши заяву про усунення недоліків, апеляційний господарський суд відхилив посилання позивача на приписи пункту 13 частини другої статті 3 Закону України «Про судовий збір» з огляду на те, що за подання апеляційної і касаційної скарг на ухвалу суду передбачено ставку судового збору відповідно до підпункту 7 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір». Суд вказав, що це правило застосовується до всіх без винятку ухвал господарського суду, які підлягають оскарженню, незалежно від того, чи передбачено Законом справляння судового збору за подання таких заяв, за результатами розгляду яких виносяться відповідні ухвали. Ухвалою від 25.07.2022 суд апеляційної інстанції повернув ГО «Товариство «Восток» апеляційну скаргу на ухвалу місцевого господарського суду від 23.06.2022.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Під час перегляду оскаржуваного судового рішення перед КГС ВС постало питання, чи звільнений позивач у категорії спорів про компенсацію шкоди, заподіяної

органом місцевого самоврядування, від сплати судового збору за подання апеляційних/касаційних скарг на судові рішення у справі, в тому числі за подання апеляційних скарг на процесуальні ухвали суду першої інстанції.

Сплата судового збору особами, які звертаються до суду, – це процесуальний обов'язок, який визначається нормами процесуального закону та Закону України «Про судовий збір».

При цьому процесуальна норма частини другої статті 123 ГПК України є бланкетною і у частині визначення розміру судового збору, порядку його сплати, повернення і звільнення від сплати відсилає до окремого закону, зокрема Закону України «Про судовий збір», в якому визначені правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору.

Об'єкти справляння судового збору, тобто процесуальні дії, за які справляється судовий збір, установлені в статті 3 зазначеного Закону.

Такими об'єктами є процесуальні документи, які особа подає до суду (позовна заява, апеляційна чи касаційна скарга тощо). Так само ця норма визначає процесуальні документи, за подання яких судовий збір не справляється.

Частиною першою статті 3 Закону України «Про судовий збір» визначено, що судовий збір справляється, зокрема, за подання до суду апеляційної і касаційної скарги на судові рішення.

Перелік заяв і скарг, за подання яких не справляється судовий збір, наведений у частині другій статті 3 згаданого Закону. Так, відповідно до пункту 13 частини другої статті 3 Закону України «Про судовий збір» судовий збір не справляється за подання позовної заяви про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду.

Системне телеологічне тлумачення приписів статей 3 та 4 Закону України «Про судовий збір» свідчить, що законодавець обрав спосіб справляння судового збору із застосуванням процентного співвідношення ставки судового збору в апеляційному та касаційному суді від ставки в суді першої інстанції. Відтак, позивач звільнений від сплати судового збору за подання позовної заяви на підставі пункту 13 частини другої статті 3 Закону України «Про судовий збір», звільнений від сплати судового збору також і в разі подання ним апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції.

Поширення на позивача вимог законодавства щодо звільнення від сплати судового збору за подання апеляційних та касаційних скарг у справах за позовами про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють

оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду.

Отже, на позивача поширюються вимоги законодавства щодо звільнення від сплати судового збору за подання апеляційних та касаційних скарг у справах за позовами про відшкодування шкоди, завданої органом державної влади/органом місцевого самоврядування, в тому числі за подання апеляційних скарг на процесуальну ухвалу суду першої інстанції.

За результатами перегляду справи в касаційному порядку КГС ВС скасував ухвалу суду апеляційної інстанції та направив матеріали справи до апеляційного господарського суду для вирішення питання щодо відкриття апеляційного провадження.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 02.09.2022 у справі № 916/3317/21 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106051433>.

13. Дія в часі рішення Конституційного Суду України та дія принципу *res judicata* при перегляді судового рішення за виключними обставинами на підставі пункту 1 частини третьої статті 320 ГПК України

Рішення Конституційного Суду України поширюється на правовідносини, які виникли після його ухвалення, а також на правовідносини, які виникли до його ухвалення, але продовжують існувати (тривають) після цього. Дія рішення Конституційного Суду України не може поширюватися на правовідносини, які виникли й закінчилися (припинилися) до його ухвалення.

Дія принципу *res judicata* передбачає встановлення у відносинах між сторонами спору, вирішеного остаточним та обов'язковим для сторін судовим рішенням, стану правової визначеності.

Вирішуючи господарський спір, суд застосовує правовий акт, а якщо доходить висновку, що правовий акт суперечить Конституції України, не застосовує його з дотриманням порядку, встановленого частиною шостою статті 11 ГПК України, і, вирішивши таким чином спір, визначає стан правової визначеності у відносинах між сторонами. За судовим рішенням, яке не потребує виконання, такий стан та наслідки, передбачені судовим рішенням, устанавлюються одразу з набранням рішенням сили. Наслідки, передбачені судовим рішенням, яке потребує виконання, остаточно настають після виконання цього судового рішення. Саме з виконанням судового рішення реально поновлюються права особи, яка зверталася з відповідним позовом до суду і яка за наслідками виконання цього судового рішення отримує визначеність у правовому статусі, на який може покладатись, реалізуючи свої права та обов'язки

КГС ВС розглянула заяву Приватного акціонерного товариства «Хмельницький завод експериментального виробництва» (далі – ПрАТ «Хмельницький завод експериментального виробництва») про перегляд за виключними обставинами постанови Північно-західного апеляційного господарського суду від 26.09.2019

у справі № 924/57/19 за позовом Хмельницької міської ради (далі – Міськрада) до Акціонерного товариства за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – Мартинюка Петра Петровича (далі – третя особа) про зобов'язання відповідача передати кімнати №№ 5, 6, 14, 16 (далі – спірні кімнати), розташовані у визначеному гуртожитку, у власність територіальної громади міста Хмельницького шляхом підписання акта прийому-передачі.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Хмельницької області від 28.05.2019 у позові відмовлено у зв'язку з необґрунтованістю позовних вимог.

Постановою Північно-західного апеляційного господарського суду від 26.09.2019, залишеною без змін постановою КГС ВС від 14.12.2021, рішення місцевого господарського скасовано та ухвалено нове рішення, яким позов задоволено. Зобов'язано ПрАТ "Хмельницький завод експериментального виробництва" вчинити дії з передачі кімнат 5, 6, 14, 16 у гуртожитку по вул. Вінницьке шосе, 12 в м. Хмельницькому у власність територіальної громади м. Хмельницького шляхом підписання акта приймання-передачі.

Відповідно до інформації, наданої відповідачем, Автоматизована система виконавчих проваджень не містить відомостей щодо вчинення будь-яких виконавчих дій з дати винесення постанови виконавчою службою від 29.01.2020. Тобто виконавче провадження не закінчено, судові рішення не виконано.

Рішенням Конституційного Суду України (далі – КСУ) від 20.10.2021 № 7-р(II)/2021 у справі № 3-181/2020(440/20) визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) підпункт «б» пункту 1 частини третьої статті 14 Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» зі змінами. Зазначений підпункт статті Закону втратив чинність з дня ухвалення КСУ цього рішення.

ПрАТ «Хмельницький завод експериментального виробництва» подало заяву про перегляд за виключними обставинами постанови Північно-західного апеляційного господарського суду від 26.09.2019 у даній справі. Заява обґрунтована тим, що встановлена згаданим рішенням КСУ неконституційність норми підпункту «б» пункту 1 частини третьої статті 14 Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» (зі змінами), яку застосовано судом апеляційної інстанції при вирішенні цього спору, є виключною обставиною в розумінні пункту 1 частини третьої статті 320 ГПК України.

Ухвалою Північно-західного апеляційного господарського суду від 23.12.2021 відмовлено в задоволенні заяви ПрАТ «Хмельницький завод експериментального виробництва» про перегляд за виключними обставинами постанови Північно-західного апеляційного господарського суду від 26.09.2019. Суд апеляційної інстанції зазначив, що рішення КСУ, на яке посилається заявник в обґрунтуванні своїх доводів, не може вплинути на спірні правовідносини, оскільки правовідносини у справі № 924/57/19 виникли до прийняття КСУ такого рішення, яке не містить положень,

що поширювали б свою дію на правовідносини, що виникли до набрання ним чинності.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Згідно з пунктом 1 частини 3 статті 320 ГПК України підставою для перегляду судового рішення за виключними обставинами є встановлена КСУ неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане.

Зі змісту положень пункту 1 частини третьої статті 320 ГПК України вбачається, що для його застосування необхідна сукупність таких умов: 1) встановлена КСУ неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (незастосованого) судом при вирішенні справи; 2) винятковість випадку, яка полягає в тому, що рішення суду ще не виконане, тобто коли наслідки, передбачені ним, остаточно не настали.

Аналіз норм розділу XII Конституції України («Конституційний Суд України») та Закону України «Про Конституційний Суд України» дає підстави для висновку про те, що рішення КСУ має пряму (перспективну) дію в часі і застосовується щодо тих правовідносин, які тривають або виникли після його ухвалення. Якщо правовідносини тривали і виникли до ухвалення рішення КСУ, однак продовжують існувати після його ухвалення, то на них поширюється дія такого рішення КСУ. Тобто рішення КСУ поширюється на правовідносини, які виникли після його ухвалення, а також на правовідносини, які виникли до його ухвалення, але продовжують існувати (тривають) після цього. Дія рішення КСУ не може поширюватися на правовідносини, які виникли і закінчилися (припинилися) до його ухвалення.

Застереження щодо можливості перегляду судового рішення у зв'язку з виключними обставинами у разі, якщо воно ще не виконане, ґрунтується на принципі юридичної визначеності, який вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду.

Дія принципу *res judicata* передбачає встановлення у відносинах між сторонами спору, вирішеного остаточною і обов'язковим для сторін судовим рішенням, стану правової визначеності. Вирішуючи господарський спір, суд застосовує правовий акт, а у випадку, якщо доходить висновку, що правовий акт суперечить Конституції України, не застосовує його з дотриманням порядку, встановленого частиною шостою статті 11 ГПК України, і, вирішивши таким чином спір, встановлює стан правової визначеності у відносинах між сторонами. За судовим рішенням, яке не потребує виконання, такий стан і наслідки, передбачені судовим рішенням, встановлюються одразу з набранням рішенням сили. Разом з тим, відповідно до статті 1 Закону України «Про виконавче провадження» виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження і примусового виконання, зокрема, судових рішень. Наслідки, передбачені судовим рішенням, яке потребує виконання, остаточно настають після виконання цього судового рішення. Саме з виконанням судового рішення реально поновлюються права особи, яка зверталась з відповідним позовом до суду і яка за наслідками виконання цього судового рішення отримує

визначеність у правовому статусі, на який може покладатись, реалізуючи свої права та обов'язки.

Звертаючись із заявою про перегляд за виключними обставинами постанови Північно-західного апеляційного господарського суду від 26.09.2019, відповідач цілком обґрунтовано зазначив, що в цьому випадку виключною обставиною є встановлена рішенням КСУ від 20.10.2021 № 7-р(II)/2021 у справі № 3-181/2020(440/20) неконституційність саме того положення закону (підпункту «б» пункту 1 частини третьої статті 14 Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» (зі змінами)), який було застосовано апеляційним судом при вирішенні цього господарського спору, а зумовлений незавершенням на теперішній час виконавчого провадження факт невиконання постанови Північно-західного апеляційного суду від 26.09.2019 свідчить про дотримання заявником вимог пункту 1 частини третьої статті 320 ГПК України.

КГС ВС зазначив, що в порушення вимог статей 86, 320 ГПК України суд апеляційної інстанції, обмежившись посиланням на неможливість впливу рішення КСУ на спірні правовідносини як такі, що виникли до його прийняття, а також припущенням про ймовірне порушення ПрАТ «Хмельницький завод експериментального виробництва» житлових прав третьої особи внаслідок визнання неконституційною норми підпункту «б» пункту 1 частини третьої статті 14 Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» (зі змінами), ухилився від дослідження як обставини невиконання станом на 20.10.2021 постанови Північно-західного апеляційного господарського суду від 26.09.2019 у справі № 924/57/19, яка (обставина) в розумінні пункту 1 частини третьої статті 320 ГПК України є однією з обов'язкових передумов для перегляду судового рішення за виключними обставинами, так і тієї істотної обставини, що з огляду на вірогідне невиконання постанови Північно-західного апеляційного господарського суду від 26.09.2019 спірні правовідносини в цій справі після ухвалення зазначеного рішення КСУ продовжують існувати (тривають), в зв'язку з чим не можуть вважатися такими, що припинилися.

За таких обставин суд апеляційної інстанції при постановленні оскаржуваної ухвали дійшов передчасного висновку про відсутність передбачених пунктом 1 частини третьої статті 320 ГПК України підстав для задоволення заяви ПрАТ «Хмельницький завод експериментального виробництва» про перегляд за виключними обставинами постанови Північно-західного апеляційного господарського суду від 26.09.2019 у цій справі.

КГС ВС скасував ухвалу суду апеляційної інстанції як таку, що постановлена внаслідок неправильного застосування положень пункту 1 частини третьої статті 320 ГПК України, а справу направив на новий розгляд до суду цієї інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 27.09.2022 у справі № 924/57/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106506730>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР за вересень 2022 року / Упоряд.: суддя-секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС Дроботова Т. Б., правове управління (II) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2022. – 46 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua